Titu Maiorescu

Directia noua în poezia si proza româna

I

POEZIA

ALECSANDRI, EMINESCU, BODNARESCU, MATILDA CUGLER, SERBANESCU, PETRINO

Sunt întrebari care în starea normala a unei societati nu exista, dar care, o data nascute, se

impun atentiei tutulor si cer neaparat un raspuns de la cei ce se gândesc la interesele publice.

Va avea România un viitor? Se mai afla în poporul ei destula putere primitiva pentru a

ridica si a purta sarcina culturei? Caci cultura e o sarcina care cere si consuma neîntrerupt

puterile vitale ale unei natiuni. Va putea sa paseasca în lucrare pasnica pe aceeas cale pe care

civilizatia apuseana a adus atâta bine omenirii?

O parte a raspunsului atârna de la directia spiritelor din societatea de astazi, directie a

carei manifestare este literatura în întelesul cel mai larg al cuvântului.

Pe când în lumea noastra politica nelinistea a ajuns la culme si totul pare întunecat în

confuzia unor tendinte lipsite de princip, se dezvolta, alaturea cu acele miscari nesanatoase, o

literatura înca juna si, în parte, înca nerecunoscuta, dar care, prin spiritul ei sigur si solid, ne da

primul element de speranta legitima pentru viitor. Aceasta speranta va deveni o realitate în

proportia în care noua viata, pe de o parte, se va întari în cercul ei, iar pe de alta, va fi înteleasa si

primita de societatea româna, mai ales de juna generatie, în mijlocul careia traim.

Starea literaturei noastre si directia spiritului public pâna la 1867 le-am analizat într-un

sir de critice anterioare si le vom mai atinge în decursul cercetarilor de fata. Din criticile

stiintifice vazusem falsitatea si pretentiile necoapte ale istoricilor, filologilor si jurnalistilor nostri

în marea lor majoritate; din "critica poeziei" ne încredintasem despre lipsa de valoare a celor mai

multi contimporani si urmasi ai lui Alecsandri si Bolintineanu pana la acel an.

Din norocire, o reactie salutara a spiritului nostru literar se constata în producerile

ultimilor patru ani. Noua directie, în deosebire de cea veche si cazuta, se caracterizeaza prin

simtimânt natural, prin adevar, prin întelegerea ideilor ce omenirea întreaga le datoreste

civilizatiei apusene si totodata prin pastrarea si chiar accentuarea elementului national. Ne pare

timpul venit de a atrage atentia publica asupra-i, si în paginile urmatoare ne încercam a arunca o

scurta privire asupra câtorva reprezentanti ai acestui început de scapare, ai acestei nasteri sau

renasteri literare. Valoarea lor nu este deopotriva; sunt câteva talente eminente între ei, sunt

multe talente inferioare, si unii si altii însa sunt pe calea naturala si aspira cu buna-credinta spre

adevar. Din acest punct de vedere, toti împreuna merita o atentie binevoitoare.

În fruntea nouei miscari e drept sa punem pe Vasile Alecsandri. Cap al poeziei noastre

literare în generatia trecuta, poetul Doinelor si Lacramioarelor, culegatorul cântecelor populare

paruse a-si fi terminat chemarea literara. Si nici atentia publicului nu mai era îndreptata spre

poezie; o agitare stearpa preocupa toate spiritele. Deodata, dupa o lunga tacere, din mijlocul

iernei grele ce o petrecuse în izolare la Mircesti, si iernei mult mai grele ce o petrecea izolat în

literatura tarei sale, poetul nostru reînviat ne surprinse cu publicarea Pastelurilor.

În fund, pe cer albastru, în zarea departata,

La rasarit, sub soare un negru punt s-arata;

E cocostârcul tainic în lume calator,

Al primaverei dulce, iubit prevestitor.

El vine, se înalta, în cercuri line zboara

Si repede ca gândul la cuibu-i se coboara,

Iar copilasii veseli, cu pieptul dezgolit,

Alerg sarind în cale-i si-i zic: bine-ai sosit!

În aer ciocârlia, pe case rândunele,

Pe crengile padurei un roi de pasarele

Cu lunga ciripire la soare se-ncalzesc,

Si pe deasupra baltii nagâtii se-nvârtesc.

Ah! iata primavara cu sânu-i de verdeata!

În lume-i veselie, amor, sperare, viata,

Si cerul si pamântul preschimba sarutari

Prin raze aurite si vesele cântari!

Pastelurile sunt un sir de poezii, cele mai multe lirice, de regula descrieri, câteva idile,

toate însufletite de o simtire asa de curata si de puternica a naturei, scrise într-o limba asa de

frumoasa, încât au devenit fara comparare cea mai mare podoaba a poeziei lui Alecsandri, o

podoaba a literaturei române îndeobste.

RODICA

Purtând cofita cu apa rece

Pe ai sai umeri albi, rotunjori,

Juna Rodica voioasa trece

Pe lânga junii semanatori.

Ei cu grabire îi sar în cale

Zicând: "Rodico, floare de crin,

În plin sa-ti mearga vrerile tale,

Precum tu, draga, ne iesi cu plin!

Pana la toamna s-ajungi mireasa!

Calea sa-ti fie plina de flori,

Si casa casa si masa masa

Si sânul leagan de pruncusori!"

Ei zic s-o seaman cu grâu de vara,

Apoi cofita întreag-o beu;

Copila râde si-n cale-i zboara,

Scuturând grâul din parul sau.

Am citat doua din ele, le-am putea cita pe toate; nicaieri declamatii politice, simtiri

mestesugite, extazieri si desperari de ocazie, pretutindeni conceptia naturala si un aer racoritor de

putere si sanatate sufleteasca.

Cu totul osebit în felul sau, om al timpului modern, deocamdata blazat în cuget, iubitor de

antiteze cam exagerate, reflexiv mai peste marginile iertate, pana acum asa de putin format încât

ne vine greu sa-l citam îndata dupa Alecsandri, dar, în fine, poet, poet în toata puterea

cuvântului, este d. Mihail Eminescu. De la d-sa cunoastem mai multe poezii publicate în

Convorbiri literare, care toate au particularitatile aratate mai sus, însa au si farmecul limbagiului

(semnul celor alesi), o conceptie înalta si, pe lânga aceste (lucru rar între ai nostri), iubirea si

întelegerea artei antice.

Ideal perdut în noaptea unei lumi ce nu mai este,

Lume ce gândea în basme si vorbea în poezii,

O! te vad, te-aud, te cuget, tânara si dulce veste,

Dintr-un cer cu alte stele, cu-alte raiuri, cu alti zei.

Venere, marmura calda, ochi de piatra ce scânteie,

Brat molatic ca gândirea unui împarat poet,

Tu ai fost divinizarea frumusetei de femeie,

A femeiei, ce si astazi tot frumoasa o revad...

astfel începe strania sa poezie Venere si Madona.

Ironia amara care strabate din putinele poezii ale raposatului N. Nicoleanu este mult mai

puternica si mai aprofundata în Eminescu.

Iara noi? noi, epigonii,

întreaba el, dupa ce a cântat frumusetele poetilor anteriori,

simtiri reci, harfe zdrobite,

Mici de zile, mari de patimi, inimi batrâne, urâte,

Masti râzânde puse bine pe-un caracter inimic:

Dumnezeul nostru: umbra, patria noastra: o fraza,

În noi totul e spoiala, totu-i lustru fara baza;

Voi credeati în scrisul vostru, noi nu credem în nimic!

Si de-aceea spusa voastra era sfânta si frumoasa,

Caci de minti era gândita, caci din inimi era scoasa,

Inimi mari, tinere înca, desi voi sunteti batrâni.

S-a întors masina lumii: cu voi viitorul trece;

Noi suntem iarasi trecutul fara inimi, trist si rece,

Noi în noi n-avem nimica, totu-i calp, totu-i strain!

Reproducem, în fine, din Mortua est ultimele strofe:

Dar poate, o! capu-mi pustiu cu furtune,

Gândirile-mi rele sugrum cele bune,

Când sorii se sting si când stelele pica,

Îmi vine a crede ca toate-s nimica.

Se poate ca bolta de sus sa se sparga,

Sa cada nimicul cu noaptea lui larga,

Sa vad cerul negru ca lumile-si cerne

Ca prazi trecatoare a mortii eterne...

S-atunci, de-ai fi astfel... atunci în vecie

Suflarea ta calda ea n-o sa învie,

Atunci graiu-ti dulce în veci este mut...

Atunci acest înger n-a fost decât lut.

Si totusi, tarâna frumoasa si moarta,

De racla ta razim eu harfa mea sparta,

Si moartea ta n-o plâng, ci mai fericesc

O raza fugita din haos lumesc.

S-apoi cine stie de este mai bine

A fi sau a nu fi; dar stie orcine

Ca ceea ce nu e nu simte dureri,

Si multe dureri-s, putine placeri.

A fi? Nebunie si trista si goala!

Urechea te minte si ochiul te-nseala;

Ce-un secol ne zice, ceilalti o deszic -

Decât un vis sarbed, mai bine nimic.

Vad vise-ntrupate gonind dupa vise,

Pân' dau în morminte ce-asteapta deschise,

Si nu stiu gândirea-mi în ce sa o sting:

Sa râd ca nebunii? Sa blastem? Sa plâng?

La ce? Oare totul nu e nebunie?

Au moartea ta, înger, de ce fu sa fie?

Au e sens în lume? Tu, chip zâmbitor,

Trait-ai anume ca astfel sa mori?

De e sens într-asta, e-ntors si ateu,

Pe palida-ti frunte nu-i scris Dumnezeu.

Ocazia la observari critice nu lipseste în aceste poezii. Venere si Madona cuprinde o

comparare confuza. Femeia a fost divinizata în Venera antica si apoi (de Rafael) în Madona. Tot

asa, poetul asupra unei fete "pala de o bolnava betie" arunca "valul alb de poezie" si o

divinizeaza. Însa Madona nu este o idealizare a Venerei, nici Venera antica o realitate bruta pe

lânga Madona moderna, si strofa

O, cum Rafael creat-a,

prin care poetul rezuma înca o data compararea, nu o lamureste mai bine, ci slabeste poezia prin

repetitie. Originala si plina de efect, însa prea calculata (recherchée, cum ar zice francezii) este

tranzitia "Plângi, copila?..."

Epigonii cuprind o antiteza foarte exagerata. Pentru a arata micimea epigonilor, se înalta

peste masura poetii mai vechi, si lauda ditirambica a lui Tichindeal, d.e., si a lui Heliade cu greu

va putea încalzi cetitorii mai critici de astazi.

Cea mai buna din cele trei poezii ale d-lui Eminescu ne pare a fi cea din urma, Mortua

est, un progres simtit în precizia limbagiului si în usurinta versificarii.

Dar si aici, ca în celelalte, sunt greseli ce trebuiesc neaparat îndreptate.

Abuz de cuvântul pala, care poate n-ar trebui uzat deloc, uneori gândiri si expresii prea

obisnuite, multe rime rele.

Nu întelegem, nu putem primi aceasta negligenta a formei. Nepasarea publicului român,

care în aceeas linie cu adevaratii poeti pune si pe Tautu si pe Sion si pe tutti quanti, si, pe de alta

parte, precipitarea întregei noastre activitati intelectuale, ce se vede produsa sub nelinistea unei

amenintari statornice, explica, dar nu excuza gresala aratata.

Tocmai spre desteptarea publicului român din nepasarea lui trebuie prezentate numai

formele estetice cele mai curate, si, în mijlocul agitarilor politice si sociale, arta este anume

chemata a ne da un liman de adapost. Când miscarea, altfel trecatoare, a unei inimi pline de

simtiri vrea sa se întrupeze în forma poeziei, ea, prin chiar aceasta, intra într-o lume unde timpul

nu mai are înteles. Cea mai scumpa îngrijire pentru curatenia formei este atunci o datorie a

poetului, ca astfel conceptia lui sa ramâna o mostenire neatinsa a generatiilor viitoare. Si care

poet, în momentul adevaratului entuziasm, nu ar trebui sa uite marginile actualitatii si, încalzit de

raza unei încrederi adesea iluzorie, nu si-ar înalta aspirarea spre o nemurire omeneasca?

Era într-o seara lina de mai din anul 1871; dar în salonul unde se adunase atâta multime

de oameni nu se observa frumusetea naturei renascute; pasiunile politice erau la ordinea zilei si

cu cea mai mare încordare se agitau întrebarile momentului. În fundul acestei sali, atinsa înca de

razele luminilor, se înalta pe un piedestal închis o marmora alba, frumoasa imitare a unei statui

antice; si pe când toti oamenii erau cuprinsi de discutiile lor politice, în mijlocul cuvintelor

aprinse, a gesticularilor vii si a emotiunii tutulor, în confuzia acestei miscari tintite spre un singur

punct din viata reala - punct trecator, de o importanta peste masura în prezent, de o nulitate fara

masura în viitor - statua alba, cu surâsul ei blând, sta senina deasupra haosului, forma ei trecea

neatinsa peste valurile timpului: pastrata în trecut, sigura de viitor, ea îsi purta înaintea noastra,

cu o liniste supranaturala, viata-i eterna.

Da, în lumea fericita a artei, timpul nu mai are putere si nu mai are înteles, si cine, înaltat

în sfera ei, a stiut sa plasmuiasca forma frumoasa, acela desigur - dar numai acela - a ajuns pe

calea nemuririi.

Cine a fost Tiberius? A fost în realitate asa tiran, a fost acea pilda de spaima, precum

traieste astazi în constiinta omenirii? Cine o mai poate hotarî! Însa figura lui a intrat astfel sub

forma maestrita a lui Tacitus, si, pe când actualitatea lui s-a cufundat în întunericul istoriei, el e

osândit la aspectul sub care ni l-a pastrat clasicul autor.

A fost lordul Granby, a fost duca de Grafton asa de înjositi precum stau astazi în memoria

poporului? Cine se mai întreaba? Scrisorile lui Junius, cu forma lor stralucita si nepieritoare, i-a

stigmatizat pentru totdeauna. Si pastorul Goeze si consiliarul Klotz mai exista numai prin critica

nimicitoare a lui Lessing - insecte efemere, pastrate într-un chihlibar mai trainic.

Si degeaba veniti astazi si voi, cei cu gândirile groase, cu forma inculta, cu stilul greoi,

filologi, academici, jurnalisti, sau cum va mai numiti; degeaba va încercati sa loviti cu atâta

patima în directia cea noua: voi n-aveti forma, ziua de mâine nu va mai cunoaste.

Al treilea poet despre care credem ca merita sa ocupe atentia publica este d. Bodnarescu.

D. Bodnarescu s-a introdus în literatura noastra prin tragedia Rienzi (publicata în 1868), apoi au

urmat epigrame, câteva poezii lirice, mici escursiuni în proza etc. Înaintea publicului celui mare

aceste produceri par a fi trecut fara apretiare dreapta, poate fara nici o apretiare. Cu toate aceste,

nu încape îndoiala ca lucrarile d-lui Bodnarescu sunt demne de studiat, desi stilul d-sale, mai ales

în tragedia Rienzi, este prea greoi.

E drept sa nu uitam ca greutatea limbei se explica în parte si prin greutatea materiei. Alta

e tragedia, alta e balada sau poezia lirica. În aceasta din urma vedem pe poetul nostru mult mai

usor si îndemânatic.

DE LA MARE

I

"Iata-ne în alta lume!

Draga luntre, stai la mal;

Voi sa cerc de-i pentru mine,

Tu te leagana pe val."

Si asa am priponit-o

De-un tarus si m-am tot dus,

Când în dreapta, când în stânga,

Când spre-amiaza, când spre-apus.

Dar n-am fost, ah! nici aicea

Fericit cu al meu dor,

"Mai departe, mai departe,

Draga luntre, zbori usor!"

II

Calator pe-a lumei valuri,

De-i vedea în calea ta

Luntre, vâsla parasite,

A cui sunt nu întreba.

Un cârmas avu si ele,

Unde-i azi, nu se mai stie;

Valul greu când le loveste,

Ele suna a pustie.

Întelegi tu, al meu suflet,

Glasul lor ce vrea sa zica?

A pustiu graiesc cu valul,

A pustiu si a nimica.

Terminam citarile din d. Bodnarescu prin câteva epigrame:

Mult iscusita spre geamul ferestrei încet înclinat-a

Vesela fata zâmbind, drag îmi era s-o privesc.

Întelepteste apoi a suflat si gingas pe sticla

Ceata din sufletul ei mândru, deprins cu senin,

Si a-nceput sa se joace, stergând-o cu degetul ager,

Semne de farmec facând numai pe ici, pe colea;

Drepte erau pentru dânsa, întoarse pe dos pentru mine;

Poate a scris te iubesc, eu am citit te-amagesc.

Draga-mi e trista, albastra-i privire în lacrimi se stinge;

Fug în gradina; viola stropita cu roua-i frumoasa.

Este fanarul lumina din zare, or lampa iubitei?

Ea ma asteapta, prin ochii ferestrei priveste lumina-i;

Calea-mi de-a lungul si vântul si ploaia s-o stinga se-ncearca,

Însa zadarnic: curând voi ajunge, Amor o va stinge.

Pe lânga acesti poeti însemnati prin înaltimea ideilor si, în parte, prin felurimea formelor

poetice ce le-au introdus, ar fi nedrept sa uitam încercarile altora mai noi, care, în sfera lor mai

restrânsa, ne prezinta o miscare naturala, exprimata în limba corecta, adese eleganta, totdeauna

ferita de înjosiri.

Placerea noastra - si, poate, nu e exagerat sa zicem: un fel de recunostinta pentru

producerile literare ale d-rei Matilda Cugler (astazi d-na Poni) si ale d-lui Serbanescu - va fi cu

atât mai usor de explicat cu cât ne vom aminti mai mult mijlocul literar în care le aflam. Intentii

politice, afectari sentimentale, limba fortata, expresii crude sunt înca la ordinea zilei pentru

majoritatea scriitorilor nostri de poezii, si speram ca generatia viitoare îsi va explica cu greu cum

cu o forma asa de putin placuta si cu un bagaj asa de usor de idei au îndraznit atâtia contimporani

ai nostri sa se introduca în literatura. Sa nu mai vorbim despre dd. Aricescu, Tautu, Hasdeu,

Bolliac (Hasdeu si Bolliac ca poeti; ca autori prozaici sunt, fara contestare, dintre cei mai buni)

etc. Despre acestia s-a vorbit destul în singura revista critica ce a avut-o România, în Convorbiri

literare. Dar sa ne aducem aminte si de altii, sa ne reprezentam înca o data societatea în care sunt

siliti sa traiasca poetii nostri cei adevarati.

În vremile noastre, pentru a cita ex abrupto câteva exemple, d. Vulcan, redactorul

Familiei, trece de poet, când cânta:

Sum calic ca vai de mine

Si amar ma mai trudesc,

Totusi fara de suspine

Si voios eu vetuesc.

Nici dânsa nu-i vro esceptiune,

Nu-i unica-n genul seu;

Nici despre ea nu mai pot spune

Ca-i fara de greseli, nu zeu!

Ce-i mai scump aci sub soare?

Libertatea-ncântatoare,

Imnul de eliberare,

Cântul de triumful mare?

Ca mai scump esti zeu,

Angerelul meu.

Am avut o crengusoara

Ce mult a întinerit

Cu placuta-i umbrisoara - etc.

În vremile noastre apar poeti ca d. Patarlageanu, care în "orele de repaos" (Bucuresti,

1861) ne arata "dorinta" d-sale:

Nu-i nimic în asta lume

Sa ma faca fericit.

Nici averi, nici mare nume,

Nu e tinta ce-am dorit;

Ci dorinta mea e toata

Sa-mi vad tara c-a-nflorit.

Sa vad legea electorala

Ca odata s-a largit,

Si comisia centrala

Din Focsani ca s-a urnit,

Curtea de casatiune

etc., etc.

Dar, ce e drept, prefata d-lui Patarlageanu dezarmeaza critica, rugându-ne:

"Sa fiti indulgenti, aducându-va aminte ca smerita mea muza se afla înca în fase."

În vremile noastre apar poeti ca d. Petre Gradisteanu, care a scris:

 noapte pe ruinele Târgovistei, sau umbra lui Mihai Viteazul, tablou într-un act cu versuri

(Bucuresti, 1857), cu urmatoarea aratare de persoane:

"Umbra lui Mihai Viteazul învalita în lintoliu

si purtând pe dedesupt costumul seu

Viorica

Marica -------- fete de tarani gatite de la hora

Florica

Costache Ghimpeanu, june român de 25 de ani, grav si plin de scepticism, începând a se întoarce

la credinta prin sentimentul nationalitatii si convingându-se de puterea divina numai la lupta etc."

În scena I, între cele trei tarance se declama o poezie lirica cu 63 (ceteste saizeci si trei) de strofe,

d.e., ca aceste:

Doua împreuna

Noi facil putem

De orce furtuna

Sa ne aparam.

Sa cercam Unire,

Aci e speranta,

Caci în desunire

Nu cunoastem viata.

Si sa nu uitam ca, dealtminteri, d. Petre Gradisteanu e un om de spirit.

În vremile noastre d. Iustin Popfiu îsi întocmeste limba materna în rime ca aceste:

XII

DOMNISOAREI CONSTANTIA DUNCA

(Camil'a D'albu)

Catra tine suna debil'a-mi cautare;

Va ajunge ore colo-n departare?!

Fiica Romei vechie! svava floriora!

Va petrunde ore bland'a-ti animiora?!...

Cand naltai la ceriuri santa rogatiune

Se-i cer indurarea pentru-a mea natiune,

De aceste fiice densei i-am doritu,

Ruga mea ferbinte eca s-a-implinitu!

Nu te cunosc inca, scumpa floriora!

N-am privit eu inca faci a-ti rumeniora,

Nece ale tale buze mititele,

Nece ochi-ti mîndri, aste blande stele;

Peptulu mieu cel fraged totusi venereza etc.

Si trebuie sa stiti ca d. Popfiu este preot, conrector al unui seminar clerical, barbat chemat

sa fie cel putin serios înaintea publicului si, dealtminteri, plin de zel pentru literatura natiunii.

În vremile noastre d. dr. I. C. Dragescu, acela ce cu o rara necuviinta a adresat scrisorile

publice catre generalul Türr si d. Carp, tipareste Amor si patria (Turin, 1870) si acolo ne zice:

De unsprezece seculi romanul se osteste,

De atâta timp îl suge un crunt infam vampir:

Iar azi tigrul si ien'a de nou se înfrateste,

Voind sa nimiceasca pe acest popor martir.

Horia strânge pe romani,

Domnii fug ca niste cani.

DOMNISOAREI ELENA P.

Copila gratioasa, esti tu o moritoare,

Ori esti un candid înger din Cîmpii Elizei?

Din rai cazuta-aici o bela, scumpa floare,

Sunt soarele si luna si Venus fratii tei?

Venus, fratele d-rei Elena!

Populi, voi, care-n sclavie

Gemeti înca umiliti,

Pe altariul de fratie

Punând dreapta va uniti,

Tirania veti strivi

Când uniti ve veti osti.

Cât esti de bela si-ncântatoare,

Zâna gentila, nemuritoare,

Pe pura-ti frunte porti cu mândrie...

Sosit-a, popoli, ora... sculati-va din tina

Si-n apa libertatii vestmintele spalati,

Sub steagul independintei cu fruntea-va senina

Pe biblia iubirei jurati ca veti fi frati.

"Pe pura-ti frunte porti cu mândrie, când uniti va veti osti, jurati ca veti fi frati" - cât de

parasit de toti dumnezeii trebuie sa fie cineva pentru a crede ca asemenea tâstiitura este limba

poetica!

Si sa nu uitam prefata:

"Cetitorului salute!

As fi publicat toate încercarile mele poetice, le-as fi ilustrat, daca nu ma impedecau

cercumstante nedependinti de vointa mea.

Poeziile cuprinse în acest mic volum sunt o parte din visele mele, sunt copiii mei de aur.

În ele am depus partea cea mai buna din mine: anima si consciinta mea."

Foarte bine! Dar nu s-ar putea ca "inima si constiinta" acestui domn sa fie mai mult

modeste si mai putin cacofonice?

În vremile noastre "junimea clericala din Arad" îndrazneste a publica un Almanah pe

1859 cu poezii ca aceste (de dd. E.B. Stanescu, N. Cristian, M. Bota):

CATRA DEMOSELL'A S.P.

Eram in o seara,

Într-o zi de vara,

Când me preumblam

Printr-o lunca mare,

Pe malul unei

Ape curgatoare:

Când in cea mai prima amoare

Foarte melancholizam.

Cugetu-mi începu sa zboare.

Si-n tine m-amorizam.

In amoarea cea mai noua

Ce e ca o prima roua

Pre cutarea noua frunza

Ce e ca o prima raza

Carea mai întîiu o zereste,

Cel ce pe lume se iveste,

Ce e ca o prima leganare,

Dar tocma ca un somn ultim mare;

si cu faimosul Foc al Lipovii:

Juh! cum dete tresnet din cer!

Pocnind - durr, durr - se prade,

Fum a pucioasa da în crier,

Vai! ce-i! Lip'a-n foc arde.

Pif, paf, puf, trosc cu pustile!

Bataia lui Dumnezeu!

Dur, bumb, si cu bombestele,

Lânga Mures vaet reu!

În vremile noastre, la Lugos, în a. 1861, d. "doctorand în medicina din Viena" B. Petric,

care îsi bate joc de almanahul precedent, publica:

POEZII NATIONALE ca UNA MITUTICA FLAMURA cu Deviza simtirilor sale nationale

Si-n aceasta flamura cu simtirile nationale ale d-lui Petric ni se spune:

SALUTARE

(Cucoanelor române din Lugosiu)

Când eram de voi departe

Si de voi numai prin carte

Câteodata-ntelegeam

Cumca sunteti sanatoase,

Tot fidele, tot voioase -

Eu tare ma bucuram.

Primiti-ma dar bucuroase,

Fete de Lugos frumoase,

Si sa nu va fiu strain,

Sa-mi fiti mie tot voioase,

Placute, petrecanoase,

Ca sum june de român.

Tot voios sum eu pe lume,

De când maica m-a facut;

Superat nime n-a spune

Vreodat' ca m-a vazut.

Când am bani, pornesc pe strada,

Fluer, cânt ca s-un boer,

Ma arat pe promenada

Parca sum milioner.

Când n-am bani, iar nici ca-mi pasa,

Cu amicii ospetez,

Presedinte sum la masa,

Fiindc-atunce eu contez.

Niren-Braten, Schweins-Cotlet,

Eu numai ce poruncesc,

Un Pfiff Wein si omelet

Beu, manânc, dar nu platesc.

Sa citim acum precuvântarea, care este interesanta ca tip caracteristic al celor mai multe

de acest fel:

"În onoarea si, cât se poate zice d'in partea mea fara vatamarea modestiei, în folosul si

distractiunea publicului cititor, aduc si eu pe altarul natiunei niste floricele, sperând, ca toti

autorii, daca nu complimente, cel putin buna primire, pentru ca am cutezat ca un ziar nou, fara

multa esperienta, a pune si floricelele mele în stratul comun a Natiunei, care are acum literati

demni de cel mai destins respect ce si eu îl port în mine; unde a gresit mintea mea doara înca nu

destul poleita dupa dorinta cetitorilor, acolo fac apel la simtirile mele dinlountru, la cugetul meu

curat, care ma îndeamna a aduce si eu mica ardere."

Ce are a face mâncarea neplatita a d-lui doctorand Petric cu "stratul comun" al natiunei?

În vremile noastre Revista contimporana (1 ianuarie 1874) publica o poezie a d-lui Ciru

Oeconomu, care sfârseste cu urmatoarea strofa:

Cânta-voi, combate-voi cu furie nebuna,

In mâna mea sdrobi-voi si monstrul si-ai lui pui,

Si dac-a mele cânturi ave-vor o cununa,

Veni-voi l-ale tale picioare s-o depui.

S-ai lui pui?

Cânta-voi, combate-voi, sdrobi-voi, ave-voi?

Si se mai îndoieste d. Ciru

Oeconomu daca ale sale cânturi armonioase ave-vor o cununa?

Aci, scrutând abisul imens, fara hotare,

Bravând exilul, moartea, dând suflet la fricosi,

Scotând dintr-a ta harpa mânii vizionare,

Persecutai cu biciul tiranii scrofulosi.

Tiranii scrofulosi! Aceste versuri minunate le dedica d. Ciru Oeconomu lui Victor Hugo

si le începe cu modestul motto: ed io anche son pittore.

Ed io anche son pittore! Si adeca de ce nu, va rog? Victor Hugo si domnul Ciru

Oeconomu! Dupa "tiranii scrofulosi" toate sunt cu putinta.

Dar sa nu mai continuam exemplele de acest fel! Când s-ar ivi izolate, când ar forma

exceptia, cine si-ar impune datoria de a le rasfoi din literatura zilei! Însa ele formeaza astazi înca

majoritatea literaturei noastre poetice, si în modul cum se produc ne par a fi simptomul unui rau

destul de însemnat pentru a merita o atentie serioasa.

Citatul d. Petru Gradisteanu era aproape copil când si-a publicat Umbra lui Mihai

Viteazul; asemenea, Almanacul din Arad este lucrarea unor juni necopti; si dd. Vulcan si

Dragescu, daca este sa-i judecam dupa publicarile de pana acum, nu pot fi departe de aceasta

vârsta fericita; si poate autorii celor mai multe poezii ce primejduiesc cetirea jurnalelor politice

pe la noi se afla în acelas caz.

Ca în acest timp al vietei lipsa de cugetare matura si o desertaciune neînfrânata împinge

pe atâtia juni nechemati si nealesi a maltrata limba, torturând-o în rime si metruri imposibile,

acesta este un fapt general, pentru care nu avem nici un motiv sa credem ca junii români sa fie

mai marginiti sau mai deserti decât junii altor popoare înzestrate cu o literatura. Dar ce nu se va

întâlni la nici un popor cult si ce se petrece numai la noi este necuviinta cu care asemenea

"pacate ale tineretei" - cum ar fi zis raposatul C. Negruzzi - se publica, se impun în literatura si se

primesc de o parte a publicului drept poezie; incorigibila suficienta ce o pastreaza autorii lor si

încrederea în care se sustin ca au facut o fapta meritorie pentru literatura tarii lor când au sustras

atâtea coale de hârtie de la o destinatie mai fireasca.

Altundeva societatea este destul de bine organizata pentru a se garanta în contra unor

asemenea abnormitati; respectul pentru public, respectul în care au stiut sa se tie jurnalele si

curagioasa veghere a unei critice neobosite formeaza la suprafata vietei intelectuale o patura

destul de puternica pentru a apasa si mentine în întunericul ce li se cuvine acele producte

stricacioase. La noi însa ele se razlatesc în toata voia si ameninta a falsifica judecata publicului si

a îneca lucrarile cele bune. O suma de tineri se molipsesc de epidemia literara, îsi parasesc

studiile regulate si se încânta cu laurele ieftine ale publicitatii de o zi, si le este asa de însemnat

numarul, încât astazi îsi fac unii altora un eco destul de tare pentru a se însela întreolalta asupra

meritului producerilor lor. Lucrul a ajuns pana acolo, încât cine din tinerii nostri este numai

incapabil ramâne scriitor pe la tribunale si prin politii, dar cine, pe lânga incapacitate, adauga

aroganta devine "om de litere", jurnalist, poet si, îndata ce cu o limba si cu o ortografie

deplorabila stie sa rimeze libertate cu dreptate, colegii sai se grabesc sa-i deschida "cu fericire

coloanele" d-lor, sa-l patenteze drept literat si "anteluptator al culturei nationale".

De aci înainte timpul si activitatea acestor nefericiti se pierde cu producerea de

maculatura literara, si o parte a timpului si activitatii generatiei june se pierde cu cetirea acestei

maculaturi.

Aci e raul; din acest punct de vedere, partea nesanatoasa în miscarea literaturei române

merita sa fie observata, si poate cetitorul nepartinitor nu va gasi de prisos daca vom mai releva si

procedarea uniforma, tipicul dupa care acei scriitori exploateaza atentia tinerimii si profaneaza

una din cele mai frumoase aspiratii ale ei.

Drapelul sub care se întroduc aceste desertatiuni personale si cruditati estetice este

totdeauna Natiunea si Libertatea, si, astfel, doua idei din cele mai înalte au ajuns a fi scara pe

care, calcând-o în picioare, se urca oamenii cei mai lipsiti de orce merit. Si atunci numai vezi pe

d. Dragescu facând din cacofoniile sale un omagiu "libertatii si nedependintei", pe d. Petric

producând înjosirile sale "ca una mitutica flamura cu deviza simtirilor nationale", pe d.

Patarlageanu scotându-si muza din fase pentru a o depune pe altarul natiunii; si apoi vin în

precuvântarile d-lor, care sunt totdeauna lipsite de demnitate, sau prea smerite, sau prea arogante

(si nu stii ce este mai arogant: aroganta sau smerenia), si ne explica ce mare iubire pentru patrie

i-a facut sa ne înzestreze literatura cu pretiosul nume al d-lor! Si foile noastre publice, Familia,

Telegraful, Plebeul, Poporul, Secolul, Armonia si cum le mai cheama, saluta cu entuziasm pe

"confratele" cel nou si, continuând mistificarea mai departe, îndraznesc a identifica natiunea

româna cu aceste anomalii ale ei si striga ca se ataca românismul îndata ce se ataca aceste rataciri

bolnavicioase ale literaturei române.

Cine cunoaste calibrul unor asemenea poeti si jurnalisti nu se mira de purtarea lor, o

gaseste naturala si - la dreptul vorbind - indiferenta. Nu ar fi însa natural când publicul român ar

continua sa-i încurajeze crezând ca astfel încurajaza literatura; si, pe de alta parte, ar înceta de a

fi indiferent îndata ce am privi la înrâurirea ce o poate avea asupra tinerimii noastre.

De aceea împotrivirea energica în contra directiei false aratate în aceste rânduri ne va

parea totdeauna o datorie literara, si încercarea de a pune o stavila în contra ei, atât prin criticarea

producerilor rele, cât si prin relevarea scrierilor mai bune, si de a produce un fel de presiune

îndestulatoare a opiniei publice în contra-i, va trebui sa fie repetita, fara obosire si cu puteri

unite, pana când va izbuti - presupuind ca va izbuti vreodata.

Este doar o parte mai fericita a aceleias datorii literare daca de la privirea rimarilor citate

mai sus trecem, printr-un contrast cam violent, la reamintirea lucrarilor acelora care, în

încercarile lor, fie cât de restrânse în privinta sferei de idei în care se misca, arata o natura mai

aleasa, simtiri simple, dar neafectate, si produc în cetitor acea impresie senina, care este

adevarata binefacere a artelor frumoase. Din numarul lor ne-am propus sa vorbim despre d-ra

Cugler si dd. Serbanescu si Petrino.

Poeziile d-rei Matilda Cugler (mai târziu d-na Burla) sunt publicate în Convorbiri literare

si înavutesc multe numere ale acestei reviste de la prima ei ivire. Ne cerem voie a reaminti

cetitorilor câteva din cele mai caracteristice.

Ai plâns si tu odata?

Eu, zau, nu pot sa cred.

Ah! lacrimi lasa urme

Ce ani întregi se vad.

Un ochi care odata

A plâns de dor si chin,

Ma crede, nu degraba

Se face iar senin.

Un ce fara de nume

Ramâne-n el ascuns -

Dar ochii tai sunt limpezi:

Nu pot sa cred c-ai plâns.

Floarea-n câmp când vestejeste

Alta-n locu-i înfloreste.

Dar în pieptul omenesc

Florile când vestejesc,

Cade roua în zadar -

Alte-n loc nu mai resar.

El a venit spre mine

Si mâna mi-a luat.

Si-n ochii lui atuncea

Adânc am cautat.

Dar ce-am vazut în dânsii,

Ah! nime n-a afla,

Caci toat-a mea durere

Si dorul meu era.

Ceea ce va fi atras pe cetitorii acestor poezii lirice este eleganta limbagiului lor si, poate,

sinceritatea simtirii. Un merit deosebit este precizia cu care sunt compuse si care le fereste de

lungile repetitii ale aceleias idei, ce, dealtminteri, se întâlnesc în atâtea poezii ale literaturei

noastre. Pe de alta parte, nu este de tagaduit ca din poeziile d-rei Cugler apare o înrâurire

predomnitoare a lui Heine si a lui Lenau; dar, în fine, avem cel putin a face cu înrâurirea lui

Heine si a lui Lenau.

Între cele mai placute produceri ale literaturei române sunt si vor ramânea poeziile d-lui

Serbanescu. De la cele dintâi încercari ale d-lui Bolintineanu, care se deosebeau prin aceeas

însusire, nu cunoastem poezii a caror limba sa fi produs auzului aceeas placere ca poeziile

citatului autor. Într-o literatura unde limba poetica este deja formata, meritul aparent al unei

versificatii elegante consista adesea numai în reproducerea credincioasa a formelor de stil

obisnuite de autorii recunoscuti, si în Franta si în Germania se gasesc rar poeti începatori ale

caror versuri sa fie mai mult decât o imitare palida a lui Musset si a lui Heine. La noi, însa, unde

în toate ramurile literare stilul cauta înca sa se formeze si este înca foarte crud, farmecul limbei

într-o poezie ramâne un merit adevarat si primitiv.

LACRIMA

Ah! în ochiul tau cel negru ca o noapte fara luna

Eu o lacrim-am zarit,

Si pe geana ta cea bruna,

Lunecând, ea s-a oprit.

Ce-nsemna, copila juna ca si o simtire noua,

Acel ud margaritar,

Acel graunte de roua,

Semnul dorului amar?

Lacrima-i o poezie ce se scrie în tacere

La tulpina unui dor;

Batrân - lacrima-i durere,

June - lacrima-i amor.

Tu, ce juna esti ca raza ce în faptul zilei luce,

Nu-mi mai spune al tau dor;

Lacrima din ochiu-ti dulce

E un gingas tradator.

Un nor vine sa-mi ascunza

A vietei mele stea...

Vântul tremura în frunza,

S-amoru-n inima mea!

Negrul nor, iata, paseste

Catr-a vietii mele stea.

Vântu-n frunza greu mugeste,

S-amoru-n inima mea!

Norul dusman creste, creste

S-acopere draga-mi stea...

Frunza-n vânt se risipeste,

Moare-n dor inima mea!

În anul 1870 s-a publicat la Cernauti Lumine si umbre, o culegere din poeziile d-lui

Petrino. Printre multe prea de jos, despre care credem ca ar fi fost mai bine sa ramâna

nepublicate, întâlnim si câteva poezii adevarate; mai ales din "florile de mormânt" vorbeste o

simtire adânca si bine exprimata. Vreo doua exemple:

Ca te iubesc, ca te iubesc,

Stiu toti ce-n cale ma-ntâlnesc,

Stiu cei ce m-au vazut plângând

Si cei ce m-au vazut râzând.

Caci râsul ca si plânsul meu

Nasc numai din cuvântul tau,

Si râsul lumea mi-l impune,

Când plânsu-mi despre tine spune,

Încât toti cei ce au iubit

Si de amor au suferit,

Ei stiu, de-abia ce ma zaresc:

Ca te iubesc, ca te iubesc!

Pe furis da-mi o gurita,

Jur ca nime nu va sti;

Fâlfaind a ta rochita

Nime n-o va auzi.

De va fi usa închisa,

Pe fereastra vei sari;

Dragostea când e decisa,

Ea intrare-si va gasi.

Într-o taina a pus cerul

Tot ce-i mai dumnezeiesc;

Fericirea si misterul

În amor se înfratesc.

Steaua care nu se vede

Nu-nceteaza a fi stea;

Omul în zeire crede,

Crede, far' de-a o vedea.

Caci ce-i tainic pentru lume

Este mult mai rapitor;

Sarutarea far' de nume

Poarta numele - amor.

Pe furis dar orce bine

De pe buza-ti as sorbi,

Sa-nchizi ochii lânga mine,

Si-atunci - taina tot va fi.

Ne-a parut însa ca tristetea pentru nefericirea de care ne spune poetul ca a fost lovit prin

moartea sotiei sale este o coarda prea întrebuintata, asa încât se apropie de monotonie.

Observarea noastra va avea mai multa putere daca o vom însoti de sfatul ce-l da Goethe poetilor

tineri: "Întrebati-va la orce poezie daca cuprinde o simtire ce ati avut-o în adevar în viata voastra,

si daca aceasta simtire v-a înaintat întru ceva. Nu sunteti înaintati daca nu faceti decât a jeli o

iubita ce ati pierdut-o prin despartire, necredinta sau moarte. Aceasta nu e niciodata bine, orcât

de mult talent ati jertfi pentru asemenea poezii. Tineti-va de progresul vietii si examinati-va când

se iveste prilejul: atunci se vede îndata daca aveti viata, si mai târziu, daca ati avut-o."

În privinta limbei, am însemnat câteva cuvinte ce nu ne par îngaduite în poezii serioase

(electrizata, constatata etc.), mai multe expresii înjosite:

În sfârsit, azi înca-o data

Calca-n tine-al meu picior,

Bucovina adorata etc.,

abuz de cuvântul zbârcit si, în fine, întrebuintarea multor eliziuni gresite (zidur'le, valur'le etc.).

În alta privinta, suntem siliti a protesta în contra exagerarilor bolnavicioase ale fantaziei

d-lui Petrino. O poezie ca aceasta:

În mormânt, ah, mult e rece,

Mult e trist si-ngrozitor!

Dar din viata care trece,

Acolo trebui sa plece

Orsicare muritor!

Pe gurita ce odata

De iubire înfocata

Mii de sarutari primea

Suge-un vierme hrana sa.

Deci mi-e groaza când gândesc

Ca în sânul pamântesc

Inimile putrezesc,

nu este de publicat. Arta e senina, trebuie sa ramâie senina chiar când exprima desperarea; si o

desperare ce nu se poate dezlipi de cugetari asa de întunecate e semnul unei mari nefericiri

private, dar nu ocazia unei conceptii poetice. Sa nu uitam antichitatea binecuvântata! Moartea,

care, dupa simtul corupt al simbolizarii crestine, se înfatiseaza de moderni sub forma unui schelet

hidos, era în fantazia greaca si romana un geniu frumos, cu facla întoarsa.

II

PROZA

ODOBESCU, STRAT, SLAVICI, A. XENOPOL, BURLA, VÂRGOLICI, I. NEGRUZZI,

PANU, LAMBRIOR, P. P. CARP, T. ROSETTI

A fi regisorul unui teatru trebuie sa fie un lucru foarte placut. Te încrezi în conventia

tacuta încheiata între tine si public - din partea ta de a-l amagi, din partea lui de a se lasa sa fie

amagit - si conduci cu mâna sigura iluzia spectatorilor. Îti trebuie un rege, arunci pe umerii unui

actor o manta cusuta cu codite de iepure alb, îi pui o coroana pe cap si un sceptru în mâna, si

iluzia este gata. Vreai un ministru, iai alt actor, îi cosi pe frac o stea de decoratie în locul inimei

si-l pui sa faca gesturi cam întepenite. Se cer doftori, magistrati, academici, profesori (se

întelege: în comedii), ia câtiva figuranti, le pui o peruca mare pe cap si ochelari pe nas, îi îmbraci

în talare negre, în fracuri cusute cu verde sau în fracuri descusute, si ti-ai îndeplinit scopul.

Cu vremea, spun cei ce cunosc meseria, regisorul ajunge sa fie foarte patruns de

însemnatatea lui si crede ca el este cauza de capetenie pentru succesul unei piese. Însus cuprinsul

si spiritul piesei îi pare lucru de a doua mâna - pentru dânsul orce drama nu e decât un balet.

Regisorul este de râs cu aceasta închipuire a lui. Dar când o parte mare a unei societati ar

împartasi acest ridicol, si înca în întrebarile cele mai reale ale vietei publice?

Întreaba pe cineva de progresul culturei literare si artistice la noi: îti va cita cifrele din

statistica, atâtea scoli de "bele-arte", atâtea conservatorii de muzica, atâtea ziare, atâtea "expozitii

ale artistilor în viata" etc. Dar daca este o tara menita sa duca ad absurdum concluziile obisnuite

ale statisticei, este a noastra. Mai toate acele cifre nu sunt interesante decât prin curajul de a fi

asezate în rubricele unde le vedem, si noua zecimi din "progresul" nostru se întemeiaza pe

delictul prevazut de art. 208 al codicelui penal, care pedepseste uzurparea de titluri ce nu se

cuvin. Singura realitate în toate aceste o au tablele cu inscriptiile cele pompoase, pe care publicul

are uneori naivitatea de a le lua în serios.

De aci se explica starea cea hazlie a opiniei publice în România.

Pentru ce d. X este învatat? Pentru ca e profesor la Universitate. O stare mai sanatoasa ar

cere ca acest domn sa fie profesor la Universitate numai fiindca este învatat. Caci daca nu este

învatat, atunci forma goala a înfatisarii sale publice nu-l înalta, ci-l face mai întâi de râs si apoi

primejdios.

Pentru ce d. Y este om politic? Fiindca e redactorul a câtorva coli de hârtie ce se publica

în intervaluri regulate. O stare mai solida ar cere ca numai aceia sa publice ziare cari sunt oameni

politici.

Si asa mai departe.

Opinia ce o vedem astfel predominând în judecarea lucrurilor în fiinta o întâlnim, fireste,

si în privinta lucrurilor de înfiintat. Ne lipseste activitatea stientifica, cercetari originale în toate

ramurile stiintei sau nu exista deloc, sau sunt prea putine, si prea putin îndestulatoare. Dar

îndeplinirea acestei lipse nu se poate improviza sau lua în întrepriza de comisii guvernamentale;

din contra, toate mijloacele de care dispunem trebuiesc deocamdata concentrate la un învatamânt

mai elementar; scoale mai multe si mai bune, profesori din ce în ce mai putin ignoranti, încetul

cu încetul gustul stiintei desteptat în tinerime, si apoi speranta ca peste câteva generatii va începe

si o mica activitate stientifica originala în mijlocul nostru. Nu asa au gândit "anteluptatorii"

nostri de progres grabnic, nationalistii zelosi cu privilegiul exclusiv al focului patriotic: într-o

dimineata guvernul a decretat si promulgat în Monitorul oficial cultura României prin Societatea

Academica din Bucuresti, a patentat 21 de învatati, împartiti în 3 categorii: categoria istoricilor,

categoria filologilor si categoria fizicilor. Dar cei mai multi membri ai acestui înalt institut se tin

de o a patra categorie, pe care politeta ne opreste sa o numim.

Nu avem activitate literara si - lucru caracteristic - romanuri si novele nu se scriu deloc,

toate se traduc. Chiar poeziile pareau a fi disparut, Alecsandri era izolat, proza în cea mai

deplorabila stare. Cu încetul, se va schimba si aceasta; si mai întâi ceva liniste politica, daca ne o

va îngadui soarta; apoi îndreptare materiala, cu aceasta - dupa câteva generatii - si desteptarea

gustului pentru produceri estetice. Vor veni atunci oameni cari sa simta puternic si sa-si exprime

frumos ceea ce au simtit si altii cari sa gândeasca bine si sa-si exprime simplu ceea ce au gândit.

Nu asa crede majoritatea publicului nostru; un reprezentant al ei, într-un discurs tinut sub

aplauzele Asociatiunii transilvane pentru cultura poporului român, a cerut de urgenta o istorie a

literaturii române, Panteonul, în care sa se venereze deja eroii spiritului nostru, si, pe de alta

parte, cu o încântatoare consonanta de idei, guvernul român a recunoscut gravitatea trebuintei si -

pe când cele mai multe sate nu au de unde sa învete a ceti si a scrie - a deschis la Universitate

catedra de istoria literaturei române.

Toti cunoastem importanta teatrului pentru un popor, toti stim, asemenea, ca ne lipseste

acest element de cultura. Vom traduce dar dramele eminente din alte literaturi, vom încuraja

începuturile noastre cele bune, daca le avem, vom descuraja pe cele rele si ne vom interesa, la

timp oportun, de a forma actori adevarati... zeci si zeci de ani vor trece înainte de a se putea

compune o singura trupa de actori care sa merite acest nume. Dar de la Pesta ne-a venit o

provocare mareata, subscrisa de barbati celebri, însufletita prin adunari numeroase, condusa de

un comitet al natiunii: este vorba de a strânge banii pentru ca mai întâi de toate sa zidim casele

teatrului. De aci încolo, lucrurile vor merge repede si bine: zidurile sa le avem, dramele vor veni.

În contrastul aratat pana aici se cuprinde cea mai lamurita explicare a directiei noua în

osebire de cea veche. Directia veche a barbatilor nostri publici este mai mult îndreptata spre

formele dinafara; directia noua si juna cauta mai întâi de toate fundamentul dinlauntru si, unde

nu-l are si pana când înca nu-l are, despretuieste forma dinafara ca neadevarata si nedemna.

Dupa aceasta explicare introductiva ne vom încerca sa urmarim mai de aproape aspirarile

celei din urma, si fiindca vorbim aici de literatura prozaica, vom împarti cercetarea noastra, dupa

cele doua specii ale ei, în cercetarea stientifica si în cea estetica sau cel putin stilistica.

Reproduceri din chiar operele autorilor, precum le-am facut în studiul asupra poeziei, nu pot avea

loc aici: întinderea lucrarilor prozaice se împotriveste la aceasta. Trebuie sa ne marginim a cita

numai titlul scrierilor si a scoate la iveala elementele comune care le împreuneaza în una si

aceeasi directie.

A

Ca reprezentanti ai directiei noua în privinta stientifica privim pe dd. A. Odobescu

(Cercetari archeologice, disertatii publicate în Revista româna, 1861; despre cântecele poporane,

poetii Vacaresti, satira romana etc.), Strat (Economia politica, 1870), Slavici, Burla, Xenopol, P.

P. Carp, Vârgolici, Panu, Lambrior, T. Rosetti (scrierile acestor din urma publicate în Convorbiri

literare).

Caracterizarea acestor autori sa o începem însa cu o rezerva, fara de care observarile

noastre ar parea exagerate. Nici una din scrierile citate, privite din punctul de vedere al stiintei

generale, nu este de vreo însemnatate extraordinara: nici o creatie noua, nici o suflare de acea

puternica originalitate, care de pe înaltimea culturei secolului împreuneaza elementele date spre

o noua combinare sau afla în intuitie primitiva un adevar pana atunci nepatruns de întelegerea

omeneasca; nimic din toate aceste nu se afla în scrierile române de pan-acum, si nici nu se poate

afla deocamdata. Caci o dezvoltare asa de înalta a lucrarii stientifice presupune alte paturi de

cultura din trecut, prin care sa i se fi format pamântul roditor pentru hrana si cresterea ei.

Dd. Odobescu, Lambrior, Strat si ceilalti sunt dar reprezentanti ai literaturei noastre

stientifice numai în marginile restrânse în care o asemenea activitate a fost cu putinta pe treapta

de cultura pe care ne aflam. Dar în aceste margini, scrierile lor, în deosebire de celelalte analoage

din literatura noastra, se razima pe fundamente solide si sunt însemnate prin doua însusiri bune

ale autorilor: cunostinta ce o au despre starea stiintei de astazi în privinta materiei de care se

ocupa si sinceritatea cu care spun rezultatul cercetarilor lor.

Caci la noi, cari suntem vecini cu o cultura superioara, orce întrebare de stiinta este mai

întai de toate o întrebare de constiinta, si constiinta ne impune aici doua datorii: întai, sa studiem

materia despre care scriem, într-atât, încât nici unul din principiile fundamentale la care a ajuns

Europa culta sa nu ne fi ramas ascuns, asadar, sa ne aflam la nivelul culturei în acea privinta sau,

cu o expresie franceza, sa fim în curentul ei. Cetiti disertatia d-lui Odobescu despre cântecele

poporane, sau articolele filologice ale d-lui Burla, sau criticele d-lui Carp etc., îndata veti simti

siguranta fundamentului pe care autorul îsi ridica cladirea sa, fie cât de mica, si folosul ce-l puteti

trage din cetirea unei lucrari care rezuma în sine rezultatul progresului stiintei în acea materie. Si

acest folos este mare chiar atunci când opinia autorului este gresita; caci si în acest caz ea are

lânga sine propriul sau corectiv, aratând izvoarele de unde a provenit.

A doua datorie de constiinta este: sa avem destula iubire de adevar pentru a spune cu

sinceritate ceea ce am aflat, în bine sau în rau. Introducerea d-lui Strat la Economia politica,

studiul d-lui Slavici asupra maghiarilor, al d-lui T. Rosetti în contra lipsei noastre de progres real,

criticele d-lui Panu în contra partilor fantastice din istoria, dealtminteri interesanta, a d-lui

Hasdeu etc. ne dau asemenea exemple de sinceritate si nepartinire si ne fac impresia

multamitoare a unei fapte oneste si barbatesti.

Cele doua însusiri despre care vorbiram acum se gasesc în mii de carti germane,

englezesti si franceze, sunt chiar regula autorilor stientifici în tarile Europei culte. La noi, însa,

sunt exceptie, si o exceptie asa de rara, încât ele singure au fost în stare a marca o adevarata

directie noua, în opozitie cu cea obisnuita pana acum. Meritul autorilor de care ne ocupam este

dar cu atât mai mare cu cât ei îsi pastreaza acele însusiri în mijlocul unei vieti publice în care cel

dintâi titlu pentru pretentii exorbitante pare a fi lipsa de cunostinta de cauza, si cea dintâi

misiune, amagirea opiniei publice.

Aceasta calificare a vietei noastre de pana acum nu este exagerata, toti cei cu experienta

si cu buna-credinta o recunosc, si daca în rândurile urmatoare ne încercam sa mai aducem un sir

de dovezi pentru a o întari, o facem din încrederea ca prin chiar aceasta se va întelege cu atât mai

lamurit în ce consista însemnatatea directiei celei noua, ca una ce s-a produs mai întai din

trebuinta instinctiva de a ne scapa de pe povârnisul pe care ne-au lasat anteluptatorii cei vechi.

Tinerimea de astazi, de la care atârna îndreptarea în viitor, trebuie sa înteleaga odata unde

este adevarul si unde este eroarea în aceasta lupta de idei; înaintea ei trebuie dar sustinut si

terminat acel proces de curatire; înaintea ei trebuie dovedita acuzarea ce am adus-o în contra

celor mai multi din publicistii nostri literari si stientifici, acuzarea lipsei de constiinta, atât în

privirea cunostintei de cauza, cât si în privirea vointei de a spune adevarul în chestiile de care se

ocupa. Vom reveni dar la dovedirea acuzarii printr-un nou sir de exemple, care, în împreunarea

lor, speram ca vor face o impresie destul de adânca asupra orcarii inteligente nestricate.

Începem cu acele grade de nestiinta care, prin marimea lor fata cu datoria pozitiei si cu

pretentia autorului, constituie o adevarata lipsa de constiinta. Nu vom vorbi de acel înalt

functionar al Ministerului Instructiunii Publice care propunea reforma metoadelor învatamântului

primar si care, auzind de la noi numele de Pestalozzi, ne întreba cine este (V. Alexandrescu-

Urechia, director general la 1865). Nici de acel director de gimnaziu (Petrescu, la Iasi) care, la

provocarea ministerului de a face o programa pentru învatamântul clasic, aduna din cataloage

nume de autori latini si propunea prin adresa oficiala studiarea poemii lui Ovid, Ars amandi,

pentru clasa a V-a gimnaziala. Vom cita numai exemple a caror controlare sa fie destul de usoara

pentru a se putea face de orcine va voi.

Cel dintâi exemplu îl gasim iaras în Societatea Academica din Bucuresti.

Aceasta academie a stiintelor, pe lânga alte misiuni, se crede, mai întâi de toate, menita a

stabili si promulga regulele pentru limba si scrierea româna si a sustine unitatea nationala în

aceasta privinta. Dupa opinia noastra, acea încredere este iluzorie. Dar sa zicem ca este

întemeiata. Ce fac atunci membrii Academiei pentru a corespunde misiunii ce însii si-o

atribuiesc? Întrebarile limbistice si ortografice se hotarasc în acel areopag al stiintei prin votare:

se ridica mâna pentru sau contra unei propuneri, si majoritatea parerilor hotaraste. E dar lucru

firesc sa ne întrebam daca majoritatea e competenta pentru aceasta hotarâre. Toti membrii votanti

ai Academiei s-au pus oare sa studieze limbistica? Sunt "în curentul" ideilor europene în aceasta

privinta? Bopp, Diez, Renan, Max Müller etc. le sunt familiari? Pentru cei ce cunosc membrii si

lucrarile Societatii Academice raspunsul este neîndoios. O minoritate de specialisti se afla acolo,

marea majoritate voteaza fara a-si da osteneala ca sa-si dobândeasca stiinta trebuincioasa pentru

votul ce-l dau si pentru locul ce-l ocupa.

Chemarea naturala a acestei Academii era de a aduna tezaurul limbei române, asa cum a

vorbit-o si cum o vorbeste poporul în toate provinciile locuite de români - lucrare foarte

însemnata, pentru care numirea membrilor din deosebite tari era nemerita si pe care membrii

însii, cu buna plecare si silinta, ar fi putut-o îndeplini. În locul acestei simple lucrari de culegere

credincioasa, academicii si-au arogat autoritatea de a pronunta cum ar trebui sa fie limba si

scrierea si au început a tortura ortografia si cuvântarea, dând sentinte în privinta fonetismului si-a

etimologismului, în privinta "coruptiunii eufonice"si radicalismului în derivare. Dar daca

majoritatea membrilor Academiei era în stare sa faca serviciul modest, însa foarte important, al

unor culegatori de cuvinte, le lipseste orce competenta de a se pronunta în materii controversate

ale stiintei filologice si de a prescrie natiunii lor cum sa vorbeasca si cum sa scrie, în contra

uzului comun, si daca totus în asemenea chestii îsi ridica mânile pentru da sau nu, dovedesc lipsa

de constiinta. Ce sa ne miram de cei obscuri, când însusi d. Cipariu, dealtminteri un reprezentant

eminent al etimologismului între români, raspunzând în Archivul sau filologic la niste obiectii

limbistice ce-i facusem în Academie, afirma ca nu cunoaste scrierile limbistice ale lui Max

Müller si, dupa atâta timp, nu cautase înca sa le cunoasca. Daca d. Cipariu - iaca tot ce putem

raspunde la aceasta - nu cunoaste pe Max Müller, paguba nu este a lui Max Müller.

Un alt academic, d. Barit, vorbind în Transilvania (15 aprilie 1872) despre dictionarul si

glosarul Societatii Academice Române, adaoga câteva observari la adresa Columnei lui Traian si

a Convorbirilor literare. Extragem pe cele din urma:

"Oamenii seriosi n-au aflat demne de atentiunea lor criticele iesite în Iasi, care presupun

ca filologii români, daca voiesc a studia, vorbi si scrie bine limba românească, au se învete mai

întâi toate limbele Asiei, antice si moderne, sa calatoreasca pâna pe sub muntele Himalaya,

precum fac unii literati maghiari, în interesul limbei lor, si numai dupa aceea sa se apuce de

gramatica si de dictionar. Limba elina are expresiunea Morosophos, care în limba noastra si în

alte limbi mai mult analitice decât sintetice nu se poate traduce cu o singura expresiune. Nu ar fi

vreun lucru placut când unii literati de ai nostri ar da românilor ocaziune de a se folosi de aceasta

expresiune în limba lor. Acela care voieste sa critice cu bun rezultat pentru limba si literatura

noastra, trebuie sa lase orice jucarie la o parte, sa se si fereasca de orice pedanterie."

Aceasta critica pare a fi îndreptata în contra articolelor d-lui Burla, care, aratând erorile

filologice ale d-lui Cipariu, dovedeste prin chiar acest exemplu importanta neaparata a studiului

sanscrit pentru filologia moderna. Acum ce vrea d. Barit? D-sa gaseste nemerit ca filologii care

vor sa studieze limba lor sa nu învete limba sanscrita? Si gaseste lucru de râs când d. Burla

pretinde ca, dupa starea stiintei limbistice de astazi, aflarea legilor variatiei, analogiei si eufoniei

unei limbi este cu neputinta fara studiul filologiei comparate? Dar d. Barit pe ce studii se

întemeiaza pentru a sustinea aceasta în contra d-lui Burla? De unde îsi scoate autoritatea de a

nega valoarea neaparata a studiului sanscrit? În Europa culta de astazi nu exista un singur filolog

care sa îndraznească a se numi astfel si a se ocupa de legile vreunei limbi când nu posede acel

studiu comparativ, si opozitia ce d. academic o face în contra filologiei moderne este o dovada

mai mult... pentru ceea ce voim sa dovedim cu aceste exemple.

Dar sa citam un alt caz, dintr-o sfera cu totul deosebita. Este obicei cunoscut al

guvernelor noastre de a se ocupa de lucrari de prisos, neîngrijind pe cele trebuincioase. Nu ne

vom mira dar vazând si pe actuala administratie a instructiunii publice bântuita de grijile

ortografiei si limbei române, care nu sunt de competenta ei. Dar ce este de mirat e modul cum a

încercat sa se usureze de aceste griji. Uitând ca Societatea Academica a publicat o data regulele

ortografice ale limbei, sau nevoind a le tinea în seama, consiliul permanent al instr. publice, cu

ministrul în frunte, publica un nou regulament pentru îndreptarea limbei si scrierii române. Acest

act literar este nascut în sedinta consiliului de la 28 octomvrie 1871 si se caracterizeaza, în

ortografia si spiritul lui, prin urmatoarea citatie:

"Avend în vedere diversitatea orthographielor que se observa în limba scrisa si typarita

inquât nu numai fie-quare carte, ci si fie-quare individ 'si are ortographia sa particulara;

Considerând greutatea que intâmpina din aquésta confusiune atât scolari, quât si chiar

publicul maturu, neavând o regula de quare sa se tina;

Consiliulu permaninte, sub presedinta d-lui Ministru al cultelor si instructiunii publice, in

dorinta de a face sa dispara aquésta anarchie orthographica si ajjunge la o uniformitate în modulu

de a scrie si a ceti etc., etc., decide:

MODIFICAREA UNORU FORME ALE DICERILOR

Substantivele derivate de a treia declinatiune latine facu nominativulu in limba româna

qua ablativulu in cea latina, precum: professore, revisore, pontifice, carnifice s.c.l.

Adiectivele participiale, derivate de la a 2-a si a 3-a conjugare latina, facu dupa regula

precedinte, nominativulu qua ablativulu latinu: dar dupa analogie se scriu si se pronunta inte

prequm: presinte, absinte, putinte, existinte, dependinte, descendinte s.c.l. Asemenea se scriu si

se pronunta si substantivele formate din acele adiective participiale, prequm: presinta, absinta,

existinta s.c.l. Aceste regule orthographice se vor introduce in scoale in mod obligatoriu, atât in

cartile didactice si in ocupatiunile scripturistice ale scolarilor, quat si in corespondenta corpului

didacticu cu autoritatile instructiunii publice, si vor servi de norma generala."

Pretentia regulamentului este dar de a hotarî întrebarile controversate ale limbei si

ortografiei române pe cale administrativa si de a impune hotarârea sa tuturor scolarilor si

profesorilor filologi, a caror chemare este în parte de a sustinea tocmai acea controversa

stientifica. Subscrisi sunt ministrul Chr. Tell, membrii consiliului A. Orescu, Aaron Florian, G.

Zalomit, A. Marin si D. Petrescu. Cine sunt acesti domni? D. Christache Tell e general, d.

Orescu arhitect, d. Aaron istoric, d. Zalomit profesor de filozofie (pentru a nu zice filozof), d.

Marin fizic si d. Petrescu matematic. Nici unul din dumnealor nu este limbist. Dar atunci de unde

îsi aroaga dreptul de a impune opiniile d-lor nemistuite asupra scrierii si limbei ca regule

obligatorii scoalelor române? Cum! generalul Tell, arhitectul Orescu, fizicul Marin si ceilalti vor

sa ordoane filologilor Laurianu, Massimu, Circa, Burla, Lambrior etc., profesori specialisti în

aceasta materie, ca sa-si paraseasca scrierea lor de pan-acum si sa primeasca pe aceea a

consiliului permanent? Nemtii au un proverb de batjocura: cui i-a dat Dumnezeu un post, i-a dat

si mintea trebuincioasa pentru el. Nu cumva domnii de la consiliu au luat acest proverb în serios?

Trecem acum la o alta ordine de idei. A nu cunoaste lucrul de care vorbesti este un grad

mic de gresala în comparare cu deprinderea de a ascunde adevarul, de a raspândi cu intentie stiri

false si de a nu le rectifica niciodata. Acesta însa este vitiul caracteristic al publicitatei, în special

al jurnalisticei române, si de aceea presa noastra, cu rare exceptii, desi toti "anteluptatorii"

contribuiesc la conducerea ei, a ajuns a-si pierde din valoare si a devenit un obiect de dezgust

pentru multi oameni cuminte.

Un exemplu destul de tare - si cu el începem dovedirea acuzarii - este strigatul de

"cosmopolitism!", prin care, de câtiva ani încoace, presa româna, nu cea de rând, s-a obisnuit sa

combata juna directie din Iasi. Atacul s-a încercat întâi într-un discurs solemn rostit la1869 în

Societatea Academica din Bucuresti de catre d. Barit, care, cu claritatea si mai ales sinceritatea

limbagiului, pentru care este renumit, s-a pronuntat în contra directiei noastre "cosmopolite". D.

Misail, par nobile fratrum, l-a secundat îndata pe calea jurnalistica, aplicându-ne cu acea ocazie

toata eleganta stilului d-sale.

De aici încolo Columna lui Traian, Trompeta Carpatilor, Federatiunea, Uniunea liberala,

Revista contimporana s-au grabit care de care a-si pune cunoscuta gingasie si buna-cuviinta a

limbagiului d-lor în serviciul sfintei cruciade în contra cosmopolitismului, pe care jurnalul

Prahova îl numeste în ultimul rând o "immondicitate".

Foarte bine! Pacat numai ca tot strigatul acesta e o mistificare a opiniei publice. Adevarul

este ca poate în România întreaga, dar desigur cel putin în "Junimea" din Iasi, nu exista

cosmopolitism, daca sub acesta se întelege frumoasa utopie de a cauta fericirea omenirii într-o

constituire comuna a ei cu negarea individualitatei nationale. Nici un singur articol din

Convorbirile literare în genere, nici o singura propozitie scrisa sau pronuntata de mine îndeosebi

nu sustine cosmopolitismul; atât eu, cât si ceilalti membri ai "Junimii" din Iasi suntem partizani

ai ideii nationalitatii si ne-am pronuntat totdeauna în acest înteles.

Iaca o declarare foarte lamurita, pe care o dovedim îndata.

Începând istoriceste, prima atingere a acestei întrebari din partea vreunuia din noi s-a

facut în 1864, în una din prelectiile publice populare ce le tineam în sala Universitatii din Iasi

(vezi Convorbiri literare de la 1 martie 1867). Era prelectia a zecea din acel an, tinuta de mine

asupra temei individualitatea poporului si cosmopolitismul. Tinta acestei prelegeri fusese de a ne

pronunta pentru individualitate si în contra cosmopolitismului.

În anul 1866, având trebuinta pentru lucrarile societatii "Junimea" de a ne lamuri asupra

ortografiei române, am scris si publicat studiul Despre scrierea limbei române. Cuvintele puse în

fruntea acestei carti sunt urmatoarele:

"Secolul XIX se va numi în istorie cu drept cuvânt secolul nationalitatilor. În el s-a

lamurit si se realizeaza ideea ca popoarele sunt chemate a se consolida în cercuri etnografice,

specializându-si fiecare misiunea istorica dupa propria sa natura.

Noi suntem de vita latina - iaca punctul de plecare al civilizatiunii noastre, iaca adevarul

ce este menit a deveni cel mai important în ziua în care pentru toate sferele dezvoltarii noastre

vom sti a-i trage consecintele practice."

În Convorbiri literare de la 15 iulie 1867 publica d. Al. Xenopol disertatia sa despre

cultura nationala care începe cu cuvintele:

"Trebuie bine sa ne însemnam noi, românii, ca orice progres pe calea civilizatiunii nu are

pentru noi o adevarata valoare decât întrucât influenteaza asupra nationalitatii noastre.

Cosmopolitismul nu e pentru noi."

În fine, tot în Convorbiri literare au aparut articolele noastre în contra germanizarii limbei

române din partea jurnalelor de peste Carpati, care se încheie cu urmatoarele cuvinte:

"Terminam aceste observari asupra germanismelor, provocând juna generatiune de autori

români din Austria sa paraseasca directia urmata pana acum de jurnalele lor. În mijlocul luptelor

de nationalitate, ce în imperiul austriac se agita mai mult decât orunde, compatriotii nostri de

peste Carpati au îndoita datorie de a pastra cu scumpatate spiritul distinctiv al limbei materne si

de a nu-l falsifica cu elemente straine. Caci o cauza nationala aparata cu o limba stricata este pe

terenul literar o cauza pierduta."

Tocmai aceasta aparare a elementului national în limba în contra germanizarii d-lor Barit,

Babes, Roman, Vulcan etc. a fost punctul de plecare al polemicei între noi, si dd. Barit si Vulcan,

declarând de bagatele germanizarile d-lor, au început printr-o stratagema de mult cunoscuta sa

strige în contra antinationalismului nostru.

Ne-am oprit poate prea mult la constatarea acestui fapt. Dar fiindca s-a facut atâta vorba

desearta despre el în jurnalistica româna (numai din lunele iunie, iulie si august 1871 avem

înainte-ne 86 numere de jurnale române pline de insulte la adresa noastra ca pretinsi

cosmopoliti), ne-am crezut o data datori sa restabilim adevarul faptelor în mijlocul falsificarii cu

care jurnalisticei noastre îi place sa-si îngâne publicul.

Este dar dovedit ca societatea "Junimea" din Iasi nu e cosmopolita, ca în Convorbirile

literare s-a sustinut totdeauna nationalismul de catre fiecare din noi, dar - ce e drept - nu ca

pretext pentru a ascunde sub drapelul si sub strigatul lui "Stefan cel Mare" si "Mihai Viteazul"

toate mizeriile si cruditatile celor nechemati si nealesi, ci ca punct de pornire pentru o dezvoltare

mai energica si mai constientioasa a activitatii literare si stientifice în mijlocul poporului român.

Dar, daca este asa, atunci cum ramâne cu acuzarile d-lor Barit, Bolliac, Misail si celorlalti

în contra cosmopolitismului nostru? Raspunsul la aceasta întrebare îl lasam în sama cetitorilor.

Pentru a termina, sa citam un ultim exemplu, mai nou. Cu prilejul dezbaterii unui budget

al instructiunii publice, în iunie al anului 1871, autorul acestei carti, împreuna cu alti deputati,

am propus în Camera României a se schimba doua catedre politice de la Universitatea din Iasi cu

doua alte catedre, pe care le credeam mai importante, a se înlocui adeca dreptul constitutional si

economia politica prin istoria nationala si limba româna. De era întemeiata sau nu propunerea nu

examinam, dar ceea ce trebuie sa examinam este modul cum a fost discutata în jurnalistica

noastra.

Românul a început corul prin a zice ca am facut propunerea în întelegere cu d. Radovitz,

consul general al Prusiei! Acesta era un neadevar si o necuviinta, dealtminteri si un nonsens. Au

urmat apoi Telegraful, Trompeta, Uniunea liberala.

Federatiunea, relatând cele petrecute în Camera, spune în no. ei din 11 iulie 1871:

"Titu Maiorescu calomniaza gintea româna, numind-o neculta, necapabila, de pe

înaltimea tribunei, în Parlamentul român. Iata programa Camerei prezente:

1. Stârpirea a tot ce este românesc. 2. Înlocuirea românilor prin straini si evrei. Si ministerul?

Ministerul a promis ca va lucra întocmai dupa programa lui Maiorescu."

Toate aceste ziceri ale Federatiunii sunt neadevarate din cuvânt în cuvânt. Monitorul

oficial, unde stau reproduse discursurile din Camera o atesta. Aceleasi neadevaruri, cu plângeri

duioase asupra cinismului si cosmopolitismului nostru, le cuprinde si articolul Albinei din 18

iulie 1871. Ca si d. Babes a putut aluneca pe aceasta cale am înteles la început. D-sa se va fi luat

dupa confratii d-sale în jurnalistica, si fiindca acestia spuneau neadevaruri cu voie, d-sa le va fi

spus fara voie. Dar dupa ce au aparut discutiile budgetare în Monitor? Dar dupa ce s-au reprodus

într-un suplement al Curierului din Iasi anume propunerile si cuvintele subscrisului si i s-au

trimis si d-sale? De ce a tacut Albina si nu si-a rectificat neadevarul?

Întelegem foarte bine ca cineva sa taca asupra cuvintelor noastre, dar daca le ia în bagare

de seama si vorbeste asupra lor, atunci nu face bine când spune neadevaruri.

Nu face bine nici pentru demnitatea sa, nici pentru scopul ce în acel moment îi poate

parea folositor, adeca de a ne discredita pe noi.

Calomniez, il en reste toujours quelque chose, poate sa fie un proverb adevarat în relatiile

personale. Aceasta nu o stim si ne este indiferent. Ceea ce stim însa este ca, în privinta vietei

publice, proverbul e foarte gresit. Si dovada ne-o da tocmai rezultatul atacurilor facute pe acea

baza de cea mai mare parte a jurnalisticei române în contra junimistilor. Sutele de jurnale care au

vorbit în contra noastra au sustinut mai întâi neîntrerupta atentia publicului asupra-ne. Marea

majoritate a cetitorilor în primul moment a trebuit - ce e drept - sa ramâna sub impresia

neadevarurilor cuprinse în acele jurnale. Dar fiindca cel putin atentia era desteptata în privinta

noastra, a fost cu neputinta ca aceasta ascultare unilaterala sa tina mult timp. Audiatur et altera

pars e o regula prea naturala a dreptatii încât sa poata ramânea totdeauna neaplicata.

Cei dintâi care au simtit trebuinta de a ceti înainte de a osândi au fost desigur cei mai

drepti si cei mai cuminte dintre adversarii nostri. Ce impresie însa a putut produce asupra unui

om drept si cuminte descoperirea tesaturei de nestiinta si neadevar cu care jurnalistii au crezut ca

e bine sa ne întâmpine, aceasta si-o poate închipui orcine: neîncrederea în contra celor ce l-au

amagit pana acum si interesul de a urmari mai de aproape o directie în contra careia nu s-au

întrebuintat înca armele adevarului. Pe cât însa este de sigur ca un om cu minte face mai mult

decât o suta de marginiti, pe atât este de sigur ca, îndata ce din mijlocul unui public este câstigata

opinia celor cu judecata neatârnata, si ceilalti din public vor urma în curând, ca unii ce sunt

deprinsi a se lua dupa judecata altora.

Si iata cum se explica neaparata raspândire a teoriilor foarte combatute, dar rau

combatute. Caci nu ceea ce spun altii despre scrierile noastre, ci numai ceea ce este cuprins în

chiar aceste scrieri poate hotarî despre soarta lor. Soarta lor este astazi de a fi mult mai raspândite

decât la început, si va fi mai greu acum decât a fost înainte de a lati atâtea neadevaruri asupra-ne.

Daca dar în rândurile de mai sus am deplâns lipsa de iubire de adevar în majoritatea

publicistilor nostri, nu a fost din teama ca invectivele lor vor fi putut ramânea puternice

împotriva noastra: caci asemenea sageti se întorc totdeauna în contra celui ce le-a slobozit.

Cauza deplângerii este alta. Este simtirea însemnatatii ce o are critica în orce manifestare

a vietei publice si parerea de rau ca juna noastra directie a fost lipsita de un asemenea control, fie

cât de aspru, numai sa fi fost adevarat. O mie de insulte si de calomnii am primit, dar o mie de

insulte nu fac înca o singura critica, si o singura critica înca nu am primit.

Barbatii pe care din copilarie eram obisnuiti a-i admira în fruntea miscarii noastre

nationale, în loc de a fi venit, în experienta si maturitatea ce o aveau, sa lumineze si sa modereze

cu bunavointa aspirarile cele noua, par a fi privit viata publica a poporului român ca o stapânire

exclusiva a lor, si astfel, uitându-si demnitatea vârstei, au început a se purta în contra-ne în

modul dovedit mai sus prin atâtea exemple neplacute.

Din vina lor viata noastra publica a ajuns astazi într-atât, încât deziluzionarea a devenit

semnul de recunoastere pentru oamenii de buna-credinta. Din vina lor "Junimea" este osândita

sa-si caute singura calea viitorului: în combinare nefireasca, ea trebuie sa împreune energia

vârstei sale cu prudenta altei vârste si, batrâna înaintea vremii, sa ia asupra-si sarcina îndoita ce

un timp mai fericit o împarte între deosebite generatii.

Ne lipseste însotirea celor batrâni întru cautarea adevarului, ne lipseste controlul

experientei si critica oamenilor mai maturi.

Cine însa fara critica poate pasi cu siguranta? Si de când lipsa de combatere leala nu ar fi

fost primejdioasa? Curat îti este focul ce-l aduci pe altar; va fi însa curata si flacara - aceasta

numai urma o poate alege, urma pe care o astepti, lucrând deocamdata cu inima împartita între

încredere si îndoiala.

B

Între cei de mai nainte însa a fost o exceptie; a fost un barbat a carui inima ramasese

destul de tânara pentru a continua împreuna cu juna generatie lucrarea comuna: Vasile

Alecsandri. Si tocmai exemplul lui dovedeste cât bine poate aduce împreunarea autoritatii mature

cu aspirarile tinerimii.

Vasile Alecsandri, prin scrieri si sfatuiri orale, ne-a întarit în tendenta de a ne emancipa

limba din pedantismul filologilor si de a o primi asa cum iese, ca un izvor limpede, din mintea

poporului. El a dat sustinerii noastre teoretice sprijinul renumelui sau literar, si daca încercarile

de îndreptare limbistica vor izbuti, o mare parte a meritului îi revine lui.

Cu aceasta trecem la partea din urma a expunerii noastre: la proza estetica în juna

directie, adeca la proza privita în forma ei, în limba si stil. Copiile de pe natura ale d-lui Iacob

Negruzzi, Nuvelele istorice ale d-lui A. Odobescu, studiile d-lor Vârgolici si Lambrior, Nuvelele

d-lui Nicu Gane sunt exemple pentru explicarea rândurilor urmatoare.

Forma limbei române la cei mai multi scriitori ai ei era si este apasata de stilul limbistilor

din Transilvania. Înrâurirea scoalei transilvane asupra stilului nostru a fost cu atât mai fireasca cu

cât tot începutul nostru de cultura - bun, rau, cum este - îl datorim ei. Scoalele (Lazar, Laurianu),

stiinta (Cipariu), jurnalele (Barit si Muresanu) au fost începute sau cel putin sustinute de ei, merit

cunoscut si recunoscut al confratilor nostri de peste Carpati. Dar pe lânga aceste, transilvanenii

ne-au adus si o deprindere gresita în limba si stil, si datoria noastra este acum, dupa ce am primit

înrâurirea cea buna, sa ne desfacem de elementele cele rele ale lor.

Stilul transilvanenilor, cu putine exceptii, este dictat de scoala etimologica. Însa stilul

etimologiilor, chiar al celor mai buni, este pedant si greoi, si ceea ce la magistri s-ar putea numi

uneori nebagare de seama devine la scolari un sistem întrebuintat înadins, oarecum un principiu

de întunecare a limbei.

Pentru un cap cu întelegere sanatoasa este îndestul stilul ciparianilor pentru a osândi

sistemul din care a putut izvorî. Caci un sistem limbistic care produce confuzia si îngreuiarea

limbei nu poate fi decât fals. Asemenea capete însa sunt totdeauna rare, si fiindca ne e teama ca

cei mai multi cipariani au pierdut chiar putinta de a mai judeca ce este limba lamurita si ce este

limba încurcata, revenim din nou, desi numai în scurt si din alt punct de vedere la critica

sistemului etimologic.

Ciparianii, si întru aceasta foile si cartile scolare din Transilvania si Ungaria sunt mai

toate cipariane, urmeaza în limba lor dupa doua regule: întâi, dupa regula etimologiei si al doilea,

dupa regula analogiei cuvintelor, aceasta din urma pazita si de fonetistii bucovineni.

În ceea ce priveste etimologismul, este stiut ca el nu e atât un sistem ortografic, cât mai

mult un sistem limbistic. El vrea ca forma cea mai veche a cuvintelor sa fie si cea mai buna, fiind

mai apropiata de latina, si declara schimbarile eufonice ce le-a facut cu vremea poporul român de

spurie, adeca false, corupte, pe care trebuie sa le alungam, pastrând regula gramaticei si

etimologiei d-lui Cipariu.

Sa ne încercam a face o aplicare a sistemului.

În muzeele de curiozitati vechi, d.e. în Muzeul Sauvageot de la Paris, se afla, printre

sticlarii, sapaturi în inoroc etc., si frumoasele pahare rotunde, stil rococo, cu desemnuri

emblematice si inscriptii în medalioane. Unul din aceste arata un brad cu frunzele verzi si are

deasupra înscrierea:

Je ne change jamais.

Sa o traducem: "Niciodata nu ma schimb!" Chiar aceasta exprimare este cam nepotrivita

pentru o deviza: "niciodata" e prea lung în comparare cu jamais; dar, în fine, este cea mai precisa

traducere a acestui emblem epigramatic. Dar lasati sa-l traduca un ciparian! El va zice:

Nece una data nu me scaimbu!

E cu putinta sa fii mai greoi si mai ridicol?

Pentru ce nece si nu nici? Pentru ce una si nu o? Pentru ce scaimbu si nu schimb? Fiindca

sunt forme vechi. Dar de ce forma mai veche sa fie mai buna decât cea populara de astazi?

Pentru ca e mai apropiata de regulele etimologice. Dar acum la întrebarea proprie: pentru ce

regulele etimologiei filologilor sa fie mai bune decât legea eufonica a poporului, nu se da nici un

raspuns rational.

Scopul vorbirii si scrierii este numai unul: împartasirea cugetarii. Cu cât cugetarea se

poate exprima mai iute si mai exact, cu atât limba e mai buna. Unul din izvoarele vii din care

decurge legea eufonica a popoarelor, pe lânga elementul fiziologic, etnic etc., este si iuteala

crescânda a ideilor si trebuinta unei împartasiri mai grabite. Pana când cuvântul latin una arata

numai un numar a putut sa ramâie sub forma una. Când a devenit la noi articol nehotarât, cum se

zicea în gramatica veche, s-a schimbat într-o forma mai scurta, mai curenta, si s-a facut o. Nece e

greoi si nu a sunat bine românului, nici a fost mai scurt si mai eufonic pentru el; si asa mai

departe întru toate. Aceste variatii eufonice ale cuvintelor sunt oarecum sufletul limbei

poporului, elementul intelectual si estetic al progresului lui.

În contra acestui progres, în contra puterii organice a limbagiului, etimologia unui

gramatist cu paralelismul paradigmelor lui nu poate sa aiba nici cea mai mica valoare. Alcatuirea

paradigmelor este operatia seaca si uscata a unui cap teoretic. Latineste neque, asadar la noi nece,

latineste una, asadar la noi una, sunt formalisme goale, dar nu viata reala si împlinita a unui

popor. Poporul cauta spirit tot mai precis si potrivit în limba sa, nu petrificarile trecutului, si

fraze ca aceste: "discusionea de una camu data este fipsata si nu lassa nece una indoentia asupr'a

coprensului ei", din "prefationea" Dictionarului limbei române de dd. Laurianu-Massimu (1871),

sunt, pentru vremea de astazi, curiozitati literare, dar nu model de limba românească.

Acest adevar trebuie sa se lateasca si se va lati cu timpul în toata tinerimea noastra. Ceea

ce-i sta înca împotriva este lipsa de cultura estetica în acea tinerime, neputinta de a pretui stilul

cel bun, la unii poate chiar placerea cam barbara de a face parada cu lucruri baroce si stranie.

Poate multi îsi par ca sunt învatati când scriu doptore în loc de doftor, indoentia în loc de

îndoiala. Dar acestia sa-si aduca aminte ca o limpezime inteligenta a fost totdeauna prima calitate

a unei limbi bune, si galimatia medicilor si filologilor a desteptat totdeauna, de la Rabelais si

Moliere pâna astazi, numai batjocura oamenilor cu minte. Aceasta batjocura a avut în Europa

culta de rezultat a raspândi iubirea si deprinderea unui limbagiu lamurit si a lunga pedantismul

simplilor eruditi din sfera vietei publice. Ni s-ar cadea oare noua sa-i deschidem un adapost

national si sa-l patentam drept institut de adevarata cultura?

Tot asa de gresita este aplicarea legii analogiei. Ni se cere sa zicem "direptore" în loc de

director fiindca la cuvintele latine de declin. a 3-a se pretinde ca noi primim forma ablativului si

fiindca c înainte de t în multe cuvinte românesti se schimba în p, si un profesor de la

Universitatea din Iasi a ajuns sa fie vestit prin staruinta ce o pune pe la toti studentii lui ca sa zica

pândepte în loc de pandecte.

Toata aceasta cerinta a analogiei este nedreapta. În privinta schematismului conjugarii, ea

exista în orce limba, dar în privinta formei cuvintelor izolate nu exista în nici una si nu a existat

niciodata. Mai întâi, în chiar limba poporului de pân-acum analogia nu e regulat observata; sunt

multe cazuri în care cuvintele noastre, desi se refera la substantive latine de a 3-a declinare, nu au

forma ablativului în e: leu (si nu leune), lotru (si nu latrune), nuca (în loc de nuce), nume (în loc

de numine), piept (si nu pieptore), fulger (si nu fulgure), sarpe (si nu serpente), paun (si nu

paune), seceta (si nu secetate) etc.

Dar al doilea: nu se poate sti în nici un moment dat daca împrejurarile care au produs

odinioara forma limbistica mai sunt si astazi în lucrare; si daca nu sunt, atunci poporul nu mai are

nici un motiv ca sa-si tortureze cuvintele cele noua în patul cel vechi al lui Procrustes. Când

pentru noi traia înca limba latina, când eram în legatura mai strânsa cu grecii, cu bulgarii, cu

polonii, am putut urma unei imitari eufonice pe care astazi nu o am mai avea. Poate a disparut si

viata organica a unei certe parti a formarilor (caci, în aceasta privire, viata limbei seamana cu

viata plantelor) si atunci cuvintele noua ramân asa cum le introducem, fara a se înfrânge dupa

formele vechi. D.e., desi din rogatio, rogationis am ajuns de mult sa zicem rugaciune, totusi,

nimeni nu poate fi sigur ca izvorul viu al limbagiului poporului nostru de astazi mai cere ca sa

zicem, tot prin analogie, naciune, staciune; poate (si e chiar probabil) ca vom ramânea sa zicem

natie, statie etc.

Si celelalte limbi arata asemenea încetari ale formarilor analoage dintr-un timp, le arata

uneori chiar pentru unul si acelas cuvânt. D.e., francezii, cari au schimbat o data cuvântul latin

fragilis în forma lor analogica frele, au primit mai pe urma, înca o data, forma fragile, o

întrebuinteaza astazi alaturea cu frele si nu o mai schimba dupa analogia veche. Tot asa, au,

alaturea cu hôpital, forma hôtel din hospitalis, impliquer si employer din implicare, grave si grief

din gravis, natif si naiv din nativus, pâtre si pasteur din pastor, rigide si raide din rigidus etc.

(Vezi Fuchs, Roman, Sprachen, pag. 125). Dar orcum ar fi cu aceste observari, un lucru ramâne

sigur: limba se dezvolta în mod instinctiv de poporul întreg si nici un individ izolat nu este

chemat a aseza, prin reflectie apriorica, regula dupa care sa se primeasca formele cuvintelor

noua. Generatiile viitoare ale poporului nostru se vor pronunta prin "uzul lor general" de atunci,

dar astazi nimeni nu poate legifera în aceasta materie.

Asadar, noi, scriitorii, cari, printr-o sarire far' de veste în dezvoltarea poporului, ne vedem

siliti a introduce o suma de idei noua, pentru care limba noastra de pan-acum nu are cuvinte,

suntem liberi sa alegem acele forme care ne par mai potrivite cu geniul limbei, si anume, fara

nici o monotonie si uniformitate. La întrebarea: -tie sau tiune? român sau rumân? noi raspundem:

si una si alta, dupa cum i se pare scriitorului mai bine la auz.

Acesta este întelesul practic al mult citatei fraze, ca ne aflam într-o "epoca de tranzitie".

Dar ni se obiecteaza: se poate ca un popor sa nu aiba o singura forma nici macar pentru

numele sau? Sa scrie când român, când rumân, când romîn?

Se poate foarte bine si s-a putut la multe popoare. Francezii, pana când era, sovaiau între

françois si français; academicii se tineau de françois. Voltaire îsi batea joc de ei si scria français;

si, se întelege, scrierea lui Voltaire a ramas cea buna. Nemtii scriau cu vro 30 de ani în urma

când teutsch, când deutsch etc.

Într-o asemenea nehotarâre suntem si noi astazi pentru foarte multe cuvinte, si pentru

câteva este orce limba în orce moment dat. Italienii zic astazi deschiude si schiude, oscuro si

scuro, nemtii etwan si etwa, fragte si frug etc.; urma va alege care din aceste scrieri va ramânea

sau daca vor ramânea amândoua.

Limba este o fiinta organica, si nu o figura geometrica, ea poate avea gratie si fara sa aiba

simetrie si regula paradigmata, ea cere forma si dezvoltarea libera a copacului natural si nu

primeste subjugarea pedanta, precum o încerca Ludovic XVI la merisorii de pe terasa din

Versailles, ciuntiti în piramide regulate si - urâte.

Ca la noi sunt prea multe forme nefixate, aceasta o recunoastem; ca o asemenea stare a

limbei e bine sa se schimbe si ca se va schimba, si aceasta ne pare sigur. Dar drumul schimbarii

si reformei nu sunt legiferarile vreunei academii sau vreunui filolog individual. Diversitatea

limbei la noi provine din lipsa unei poezii si proze recunoscute de clasice între toti, si, prin

urmare, unificarea nu se poate naste decât odata cu nasterea acelei poezii si proze care va fi proza

autorilor estetici, nu proza filologica.

Germanii secolului nostru, dupa ce Luther le dase o limba comuna, au primit proza lui

Lessing si a lui Goethe, francezii proza lui Voltaire, iar înaintea raspândirii acestor autori si la ei

era o deplina varietate sau - cum ar zice etimologii - confuzie în limba.

Cine însa poate sa stie daca vreunul din contimporanii nostri si care din acestia va fi

primit de catre generatiile viitoare ale poporului nostru ca formatorul limbei sale? În aceasta

privinta, ca în atâtea altele, viata instinctiva se sustrage de la orce calcul al reflectiunii si-si

pastreaza o neatârnare oarecum capritioasa. Si istoria cuvintelor unei limbi, pentru a da un

exemplu, ne-o dovedeste pe fiecare pagina. Lessing (în scrisoarea literara de la 1 fevr. 1759)

citeaza cuvântul entsprechen ca un dialectism sviteran în stilul lui Wieland; de la Wieland însa l-

a primit literatura germana, si astazi se întrebuinteaza de toata lumea. În Critique de l'école des

femmes a lui Moliere se ia cuvântul obscénité drept inovatie ridicula, astazi este pretutindeni

întrebuintat în Franta, pe când altele au devenit "obsolete". De la Goethe au primit germanii

cuvintele anempfinden si mitgeboren, iar provincialismul lui gegen ihm über în loc de ihm

gegenüber nu s-a primit. Si asa mai departe. Prin urmare noi, cei de astazi, nu putem avea nici o

stiinta despre ceea ce va primi si va respinge poporul de mâine dintre toate formele si cuvintele

de acum. Tot ce stim este numai ca aceasta alegere se face instinctiv, si nu dupa reflectie, si ca se

îndrepteaza mai ales dupa poeti; si datoria noastra este dar de a ne împotrivi în contra orcarii

monotonizari a limbei sub jugul vreunei filologii si a astepta venirea acelei poezii si proze clasice

care sa fixeze limba. Cel mult mai putem constata ca pentru epoca de acum autorii cei mai buni

si mai raspânditi ai românilor sunt Alecsandri, Bolintineanu si Odobescu si ca multe forme ale

vorbirii adoptate de ei au dintre toate cea mai mare probabilitate de a ramânea, tocmai fiindca

Alecsandri, Bolintineanu si Odobescu sunt scriitori estetici, si nu eruditi reflexivi, si fiindca în

materie de limba urechea lor singura face mai mult decât capul a o suta de filologi.

În emanciparea limbii dar de sub jugul filologiei transilvane vedem un alt semn

caracteristic al directiei celei noua, si pentru noi, în special, un alt obiect de critica salutara în

contra directiei celei vechi.

Cât de necesara era critica în aceasta parte se vede din modul cum s-a primit din partea

adversarilor. Ei nici nu vor sa intre în discutie, sunt asa de deprinsi a se vedea stapâni în

domeniul limbistic, încât o controversa nu le mai pare o deprindere legitima a vietei literare, ci

oarecum un act de rebeliune. D. Hasdeu, întrebuintând un drept recunoscut al comediei, a

personificat în Ortonerozia tendintele limbistice ale ciparianilor si le-a luat în râs cu acel spirit

viu ce-l are în scrierile satirice. Jurnalele de dincolo de Carpati nu au tactul de a lua gluma cum

se da, sau, daca privesc lucrul ca o critica serioasa, de a o cerceta cu seriozitate, ci vorbesc despre

aceasta scriere a d-lui Hasdeu ca despre o felonie. Vezi Federatiunea si Transilvania.

În Convorbiri literare a publicat d. Alecsandri dictionarul sau grotesc, unde îsi bate joc,

uneori cu haz, de diformarile limbistice la noi. Raspunzând la aceasta, Archivul filologic din Blaj

a contestat d-lui Alecsandri competenta, dându-i a întelege ca sa nu se amestece unde nu are ce

cauta. În privinta limbei române sa taca poetul Alecsandri si sa vorbeasca filologii Târnavelor?

Iaca o peruca din vremurile trecute, cu care nu se mai poate face parada în ziua de astazi.

Cel din urma semn caracteristic în stilul directiei noua despre care ne-am propus sa

vorbim este departarea neologismelor celor de prisos. Neologismele au ajuns a fi o adevarata

îmbolnavire literara la noi. Punctul de plecare fusese tendinta de a departa din limba cuvintele

slavone, înlocuindu-le cu cele latine, dar sub acest pretext, cei mai multi scriitori ai nostri

întrebuinteaza fara nici o critica cuvinte noua latine si franceze chiar acolo unde avem pe ale

noastre, de origine romanica, si alunga si acele cuvinte slavone care sunt prea înradacinate în

limba noastra încât sa le mai putem scoate din ea. Atât punctul de plecare însus, cât si aplicarea

lui sunt deopotriva gresite si provin iaras din formalismul cel gol al teoriei, de care limba reala a

poporului nu s-a tinut niciodata.

Caci "puritatea" limbii e o cerere nedreapta, care nicaieri nu s-a putut realiza. Genealogia

limbilor se judeca dupa schematismul lor flectionar: acesta arata de exemplu netagaduit ca noi

suntem de vita latina. Dar lexiconul limbei este totdeauna pestrit si arata ca o oglinda

credincioasa, popoarele care au înrâurit asupra-i, împreuna cu ideile ce le-a primit de la dânsii.

Asemenea legaturi limbistice între popoare nu se pot taia si sunt cu atât mai dese cu cât poporul a

ramas mai putin izolat si a putut mai mult împrumuta din comunicarea cu vecinii. Asa a fost

totdeauna si asa va ramânea. Limba latina e plina de cuvinte grecesti, cea franceza plina de

cuvinte nemtesti, cea spaniola de arabe, cea engleza de frantuzesti etc. Asa fiind, departarea

tutulor cuvintelor slavone este o utopie si înlocuirea lor prin cuvinte latine sau franceze o

îngreuiare a limbei, cu atât mai primejdioasa cu cât înstraineaza poporul de miscarea literara de-

abia începuta a claselor mai culte. Se întelege de la sine ca acolo unde, pe lânga cuvântul slavon,

exista un cuvânt curat roman, acesta trebuie mentinut si acela departat. Vom zice dar

binecuvântare si nu blagoslovenie. Se întelege, asemenea, ca acolo unde astazi lipseste în limba

un cuvânt (nu numai la terminii tecnici), iar ideea trebuie neaparat sa fie introdusa, vom primi

cuvântul întrebuintat în celelalte limbi romanice de astazi. Vom zice dar primitiv, constitutie,

disciplina etc.

Dar nu se întelege cu ce drept am introduce fara nici o noima cuvinte noua chiar acolo

unde avem pe ale noastre de origine romana. Daca, d.e., am primit sa se zica binecuvântare în loc

de blagoslovenie, nu putem primi sa se zica benedictiune în loc de binecuvântare. D. Laurianu

scrie în istoria sa donuri în loc de daruri; altii zic terra în loc de pamânt, cercustanta în loc de

împrejurare, nu am op în loc de nu am trebuinta, surg în loc de se nasc etc.

Un exemplu foarte tare pana unde poate merge introducerea gresita de cuvinte noua ni-l

da limba raposatului Heliade.

Esti bela, Serafita! belisima-ntre zee,

Tu esti al frumusetei si gemma s-ornament,

Te vaz si vaz Olimpul, gradinele-empiree,

Esti fericirea lumii si centru-n firmament.

O, bela esti, dilecto! si capelura-ti blonda,

De voluptate peplu, ca crinii lui Amor

Cu buclele lui Phebu te-ammanta te circonda

Electric radioasa. Te-acopera ca mor!

(Serafita - Poesii inedite, Bucuresti, 1872)

Un alt exemplu îl luam din scrierile lui Pumnul. Pumnul voia sa goneasca din limba toate

cuvintele straine, chiar terminii grecesti, si pazea totodata cu scumpatate regula sus criticata a

analogiei. Cu aceste doua "principii filologice" a izbutit sa scrie asa:

"Intruducaciune pregatitiva în filosofie sau sciemânt. Prodata intruducaciunii este

cunoscaciunea insemnântei sciemântului ca mama nascativa a celorlalte sciinte!

Asta cercetaciune este cu putinta pe trei drumuri: a) pe drumul verbamântal (etimologic);

b) pe drumul suflemântal (psichologic); c) pe drumul tamplatural (istoric) etc.".

(Din manuscriptul despre filozofia populara)

Directia noua a facut dar un pas spre progres când, dezrobindu-ne de acele sisteme

gresite, ne-a îndreptat luarea-aminte spre o limba mai potrivita cu vorbirea poporului de astazi,

spre limba frumoasa în care scria Constantin Negruzzi si pe care nu am fi trebuit sa o parasim,

ratacindu-ne dupa confuziile filologilor. Multe întrebari si îndoieli se nasc, fireste, si aici. Ca e

mai bine sa zicem roditor decât fertil, mai bine a unelti decât a machina, mai bine obicei decât

abitudine, ne pare vederat. (Vezi si critica d-lui Vârgolici în contra Transactiunilor literare, în

Convorbiri literare de la 1 mai 1872 si interesantul articol al d-lui Lambrior, în no. de la 1

decemvrie 1873.) Trebuie însa totdeauna sa zicem priincios în loc de favorabil? nadejde în loc de

speranta etc.? Este bine sa împrospatam vorbirea cea veche în întinderea în care o face d.

Lambrior? Aceste sunt întrebari al caror raspuns ni-l va da instinctiv acel scriitor pe care natura îl

va fi înzestrat cu darul de a cunoaste firele din care se tese limbagiul poporului român. Noua,

celorlalti, nu ne ramâne decât a urma, departati de orice sila teoretica, simtului nostru limbistic,

stiind bine ca judecata din urma nu o pot pronunta decât urmasii nostri.

Terminând aceasta expunere, speram ca prin ea se va fi lamurit mai bine deosebirea între

ceea ce s-a numit directia noua si între directia mai veche.

A explica aceasta deosebire ne-a parut o tema foarte însemnata. Caci pozitia morala în

care se afla poporul român este poate unica în istorie, cât pentru greutatea ei si cere cu atât mai

multa luare-aminte asupra miscarii lui literare, ca una ce este oglinda acelei pozitii.

Îndata ce în apropierea unui popor se afla o cultura mai înalta, ea înrâureste cu necesitate

asupra lui. Caci unul din semnele înaltimei culturei este tocmai de a parasi cercul marginit al

intereselor mai individuale si, fara a pierde elementul national, de a descoperi totus si de a

formula idei pentru omenirea întreaga. Aflarea si realizarea lor a fost de multe ori rezultatul

experientelor celor mai dureroase; dar jertfa o data adusa, ele se revarsa acum asupra omenirii si

o cheama a se împartasi de binefacerea lor îmbelsugata. La aceasta chemare nu te poti împotrivi:

a se uni în principiile de cultura este soarta neaparata a fiecarui popor european. Întrebarea este

numai daca o poate face ca un sot de asemenea, sau ca un rob supus; daca o poate face scapându-

si si întarindu-si neatârnarea nationala sau plecându-se sub puterea straina. Si aceasta întrebare se

dezleaga numai prin energia vietei intelectuale si economice a poporului, prin bunavointa si

iuteala de a întelege si de a-si asimila cultura în activitate potrivita.

Pe noi, românii, ne-a scos soarta fara de veste din întunericul Turciei si ne-a pus în fata

Europei. Odata cu gurile Dunarii ni s-au deschis si portile Carpatilor, si prin ele au intrat formele

civilizatiei din Franta si din Germania si au învalit viata publica a poporului nostru. Din acest

moment am pierdut folosul starii de barbari fara a ne bucura înca de binefacerea starii civilizate.

Când am fi singuri într-o insula, când ne-ar fi dat sa trecem prin orce schimbare a vietei

publice fara a fi amenintati dinafara în chiar existenta noastra, am putea astepta în liniste

dezlegarea problemelor, lasând timpului viitor sarcina de a ridica, încetul cu încetul, greutatile de

astazi.

Asa însa nu este situatia noastra. Timpul dezvoltarii ne este luat, si tema cea mare este de

a-l înlocui prin îndoita energie. Tot ce este astazi forma goala în miscarea noastra publica trebuie

prefacut într-o realitate simtita, si fiindca am introdus un grad prea înalt din viata dinafara a

statelor europene, trebuie sa înaltam poporul nostru din toate puterile pana la întelegerea acelui

grad si a unei organizari politice potrivita cu el.

Pentru aceasta se cere mai întâi o cultura solida a claselor de sus, de unde porneste

miscarea intelectuala.

Aci însa este greutatea! A vota, a guverna, a scrie jurnale, a tinea prelectii necontrolate, a

fi membru de academii si profesor de universitate, aceasta forma a culturei apusene convine

anteluptatorilor nostri mai ales când forma se întâlneste si cu un u corespunzator din budgetul

statului. Dar a îndeplini cu aceeasi seriozitate sarcina ei intelectuala, aceasta nu le convine; si

când îi critici în aceasta parte a vietei lor publice, atunci se indigneaza, spun ca suntem înca într-

o stare nepregatita, ca noi sa ne asemanam cu Franta de acum 300 de ani, ca meritele lui Sincai,

Asachi, Barit, Tautu, Laurianu trebuiesc privite dintr-o perspectiva istorica seculara!

Dar daca va asemanati cu Franta de acum 300 de ani, de ce îi luati formele de cultura ale

anilor din urma?

Aci este contrazicerea cea primejdioasa. Nu e cu putinta ca un popor sa se bucure de

formele dinafara ale unei culturi mai înalte si sa urmeze totodata înlauntru apucaturilor barbariei.

Si fiindca a da înapoi e cu neputinta, noua nu ne ramâne pentru existenta noastra nationala alta

alternativa decât de a cere de la clasele noastre culte atâta constiinta câta trebuie sa o aiba si atâta

stiinta câta o pot avea.

Iaca pentru ce lupta neîmpacata în contra ignorantei pretentioase si a neadevarului ne-a

parut cea dintâi datorie si pentru ce nu am putut primi punctul de vedere al acelora care sunt

deprinsi cu o privire mai blânda si se multumesc cu o lunga asteptare a îndreptarii în viitor.

Românii, anticipând formele unei culturi prea înalte, au pierdut dreptul de a comite

greseli nepedepsite si, departati din starea mai normala a dezvoltarilor treptate, pentru noi etatea

de aur a patriarhalismului literar si stientific a disparut. Critica, fie si amara, numai sa fie dreapta,

este un element neaparat al sustinerii si propasirii noastre, si cu orce jertfe si în mijlocul a orcâtor

ruine trebuie împlântat semnul adevarului!

(1872)